ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

ЧАСТИНА 1.

Дніпро
«Середняк Т.К.»
2021

УДК 341.645:341.231.14
О-66

Ухвалено до друку Науково-методичною радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 18 листопада 2021 р., протокол № 3

РЕЦЕНЗЕНТИ:

М.В. Корнієнко, доктор юридичних наук, професор (Одеський державний університет внутрішніх справ);

О.В. Легка, доктор юридичних наук, професор (Університет митної справи та фінансів).

Кучук А.М., Мінченко О.В., Орлова О.О.

О-66 Практика Європейського суду з прав людини. Частина 1: навч.-метод. посіб. —Дніпро: Середняк Т. К., 2021, — 124 с.

АВТОРИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА:

Орлова О.О. – розділи 2, 3
Кучук А.М. – передмова, розділ 1.
Мінченко О.В. – розділи 4, 5.

ISBN 978-617-8010-85-0

У навчально-методичному посібнику викладено загальну характеристику європейської системи захисту людських прав, надано рекомендації щодо вивчення кожної з тем навчального курсу з відзначенням дискусійних аспектів кожної теми та орієнтирів для їх розв'язання. Висвітлення матеріалу теми здійснено з урахуванням останніх змін щодо діяльності Європейського суду з прав людини. Зазначається перелік рішень Європейського суду з прав людини, опрацювання яких дозволить краще опанувати відповідні теми навчального курсу.

Розраховано на студентів, курсантів і викладачів правничих закладів вищої освіти, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями практики Європейського суду з прав людини.

УДК 341.645:341.231.14

© СумДПУ, 2021
© НАВС, 2021
© ДДУВС, 2021
© Кучук А.М., 2021
© Мінченко О.В., 2021
© Орлова О.О., 2021

З М І С Т

Передмова 5

Розділ 1. Загальна характеристика Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 7
1.1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод як міжнародний договір 10
1.2. Конвенційні норми та їх класифікація 15
1.3. Абсолютні та відносні права 19
1.4. Баланс прав. Поняття пропорційності 21
Глосарій 24
Контрольні запитання і завдання 25

Розділ 2. Європейський суд з прав людини як інститут забезпечення людських прав 26
2.1. Історія становлення та реформування ЄСПЛ. 28
2.2. Порядок організації та діяльність ЄСПЛ 30
2.3. Компетенція ЄСПЛ 33
Глосарій 36
Контрольні запитання і завдання 37

Розділ 3. Правове регулювання процедури звернення до Європейського суду з прав людини 38
3.1. Право на звернення до ЄСПЛ 41
3.2. Умови прийнятності 42
3.3. Проходження справи в ЄСПЛ 46
Глосарій 50
Контрольні запитання і завдання 51

Розділ 4. Тлумачення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Європейським судом з прав людини 53
4.1. Поняття тлумачення конвенції ЄСПЛ 55
4.2. Принципи тлумачення Конвенції ЄСПЛ 57
4.3. Види тлумачення Конвенції ЄСПЛ 60
4.4. Способи (методи) тлумачення Конвенції ЄСПЛ 62
Глосарій 68
Контрольні запитання і завдання 70

Розділ 5. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини 71
5.1. Рішення Суду. Загальна характеристика. Види рішень 74
5.2. Окремі думки суддів 78
5. 3. Прецедентне право ЄСПЛ 82
Глосарій 87
Контрольні запитання і завдання 89

Додаток. Формуляр заяви до ЄСПЛ 91
Додаток. Нотатка для заповнення формуляру заяви 107
Додаток. Формуляр довіреності 118

Бібліографічний список 121
Предметний покажчик 122

ПЕРЕДМОВА

Протягом останнього десятиріччя в національне законодавство були внесені зміни щодо імплементації практики Європейського суду з прав людини. Зокрема низка нормативно-правових актів, які визначають порядок організації та діяльності окремих органів публічної влади, була доповнена таким принципом діяльності цих органів як верховенство права. При цьому зазвичай у тексті відповідних статтей нормативно-праоввих актів вказується, що принцип верховенства права інтерпретується через практику Європейського суду з прав людини.

До цього варто додати, що ще Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, а також практика Європейського суду з прав людини визнані джерелом права.

Однак, і до сьогодні, як показує аналіз рішень національних судів, а також аналіз рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, існують проблеми у правильному сприйнятті цієї практики та відповідно її імплементації в національну систему права.

Означене визначає актуальність запровадження курсу з вивчення практики Європейського суду з прав людини у закладах вищої освіти, які готують правників та обумовлює необхідність опанування знаннями з цього курсу як фактору успішності сучасного правника.

Слід відзначити, що вивчення цього курсу дозволяє краще розуміти і національні джерела права, зокрема норми Конституції, у яких закріплено людські права.

При підготовці цього навчального посібника було акцентовано увагу на таких аспектах, які дозволяють підготувати критично мислячого правника:

1) необхідність сприйняття «духу» рішень Європейського суду з прав людини;

2) викладення основних положень теми, що вивчається із виокремленням проблемних питань, які є фактором посилення пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти;

3) наведення не лише контрольних запитань, але і завдань, розв’язання яких дозволяє виявити не лише рівень оволодіння здобувачами вищої освіти основними положеннями теми, понятійно-категоріальним апаратом, але і здатність критично мислити, співставляти факти, наводити мотивацію власних рішень;

4) зазначення переліку літератури, що підлягає додатковому опрацюванню (переважно з філософії права), а також рішень Європейського суду з прав людини.

Авторський колектив поставив за мету у простій та доступній формі висвітлити основні положення, що вивчаються здобувачами вищої освіти при опануванні змісту предмету «Практика Європейського суду з прав людини».

Автори сподіваються, що навчально-методичний посібник стане у нагоді здобувачам вищої освіти, допомігши їх становленню як сучасних правників, що можуть ефективно працювати в умовах правовладдя.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод як міжнародний договір.

Конвенційні норми та їх класифікація.

Абсолютні та відносні права.

Баланс прав. Поняття пропорційності.

Після вивчення цієї теми Ви зможете:

1) називати 4 особливості конвенційних норм;
2) називати 2 різновиди конвенційних норм;
3) розмежовувати абсолютні та відносні права;
4) охарактеризувати екстериторіальну дію Конвенції;
5) охарактеризувати принцип пропорційності.

Ключові терміни: абсолютні права, екстериторіальна дія норм Конвенції, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, принцип пропорційності, справедливий баланс.

Додаткові джерела до вивчення теми:

1. European Convention on Human Rights. URL https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c

Рішення ЄСПЛ, рекомендовані для опрацювання:

1. Case of Matthews v. the United Kingdom, Application no 24833/94, 18 February 1999, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58910.
2. Case of Loizidou v. Turkey, Application no 15318/89, 18 December 1996, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58007.
3. Case of Selmouni v. France, Application no 25803/94, 28 July 1999, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58287.
4. Case of Soering v. the United Kingdom, Application no 14038/88, 07 July 1989, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619.
5. Case of N. v. the United Kingdom, Application no 26565/05, 27 May 2008, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86490.
6. Case of Jabari v. Turkey, Application no 40035/98, 11 July 2000, available at: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58900.

1.1. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР.

Методичні рекомендації

Закріплені у національному законодавстві колізійні норми визначають переважно пріоритет норм міжнародного права над внутрішньодержавними приписами нормативно-правових актів, бо обумовлює необхідність вивчення міжнародних норм. Важливе значення у національній системі права відводиться Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) 1950 року.

Вивчаючи це питання, важливо з'ясувати, що норми Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та норми Конституції України не суперечать одні одним, що вказує на їх спільний зміст та допомагає зрозуміти, що коли йде мова про імплементацію практики ЄСПЛ у національну систему права, то це не слід сприймати як впровадження чогось «чужого».

Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод ще називають Європейською конвенцією з прав людини, тому у цьому розділі буде використано абревіатуру «ЄКПЛ» для позначення назви цього міжнародного договору.

ЄКПЛ : загальна інформація:

Дата підписання:
4 листопада 1950 року

Дата набрання чинності:
3 вересня 1953 року

Дата ратифікації Україною:
17 липня 1997 року

Дата набрання чинності для України:
11 вересня 1997 року

ЄКПЛ була підписана 10 державами (членами Ради Європи) 4 листопада 1950 року у м. Рим.
Є 2 тексти ЄКПЛ -
англійською та французькою мовами.

Прийняття ЄКПЛ зумовило: створення

1954 р.
Європейська комісія з прав людини

1959 р.
Європейський суд з прав людини

об'єднані в ***Європейський суд з прав людини***,
що почав функціонувати 1 листопада 1998 р.

Структура ЄКПЛ

Преамбула

Стаття 1
Зобов'язання поважа-
ти права людини

Розділ I
Права і свободи

Розділ II
Європейський суд з
прав людини

Розділ III
Інші положення

Протоколи є
до ЄКПЛ

Конвенційні цінності:

…

підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі…

…мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і правовладдя…:

(преамбула ЄКПЛ)

1.2. Конвенційні норми та їх класифікація

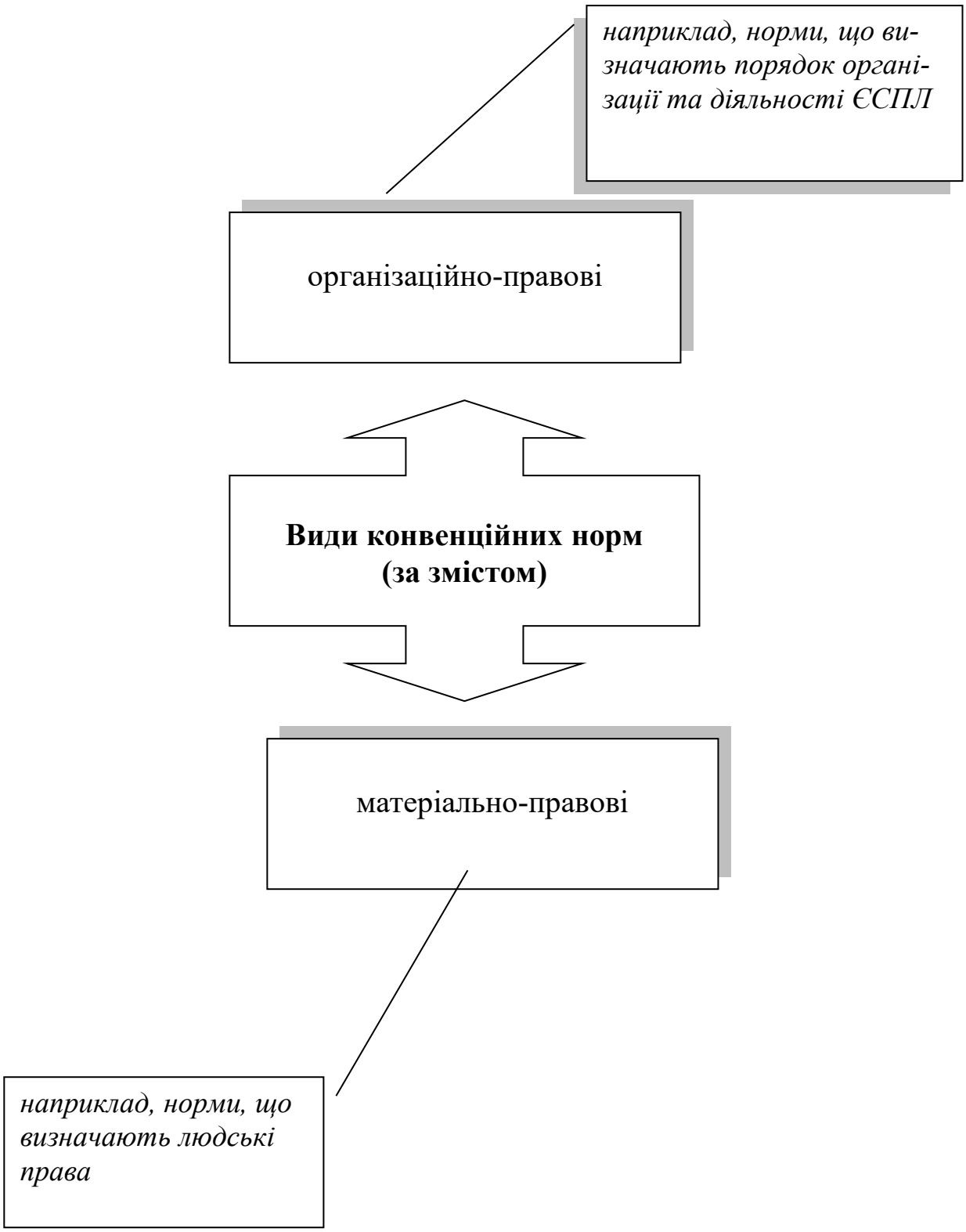

Особливості конвенційних норм

лаконічний характер нормативних приписів: матеріально-правові норми є короткими та зрозумілими (майже не містять спеціальних правничих термінів)

імпліцитний характер нормативних приписів: лаконічність обумовлює необхідність розкриття змісту норм через їх інтерпретацію; це спричиняє необхідність розгляду практики ЄСПЛ як складової частини ЄКПЛ

пряма дія норм ЄКПЛ: норми ЄКПЛ не потребують додаткового затвердження через інші міжнародні акти, внутрішньодержавне законодавство тощо; ЄСПЛ вирішує питання наявності/відсутності порушення саме норм ЄКПЛ

екстериторіальна дія норм ЄКПЛ

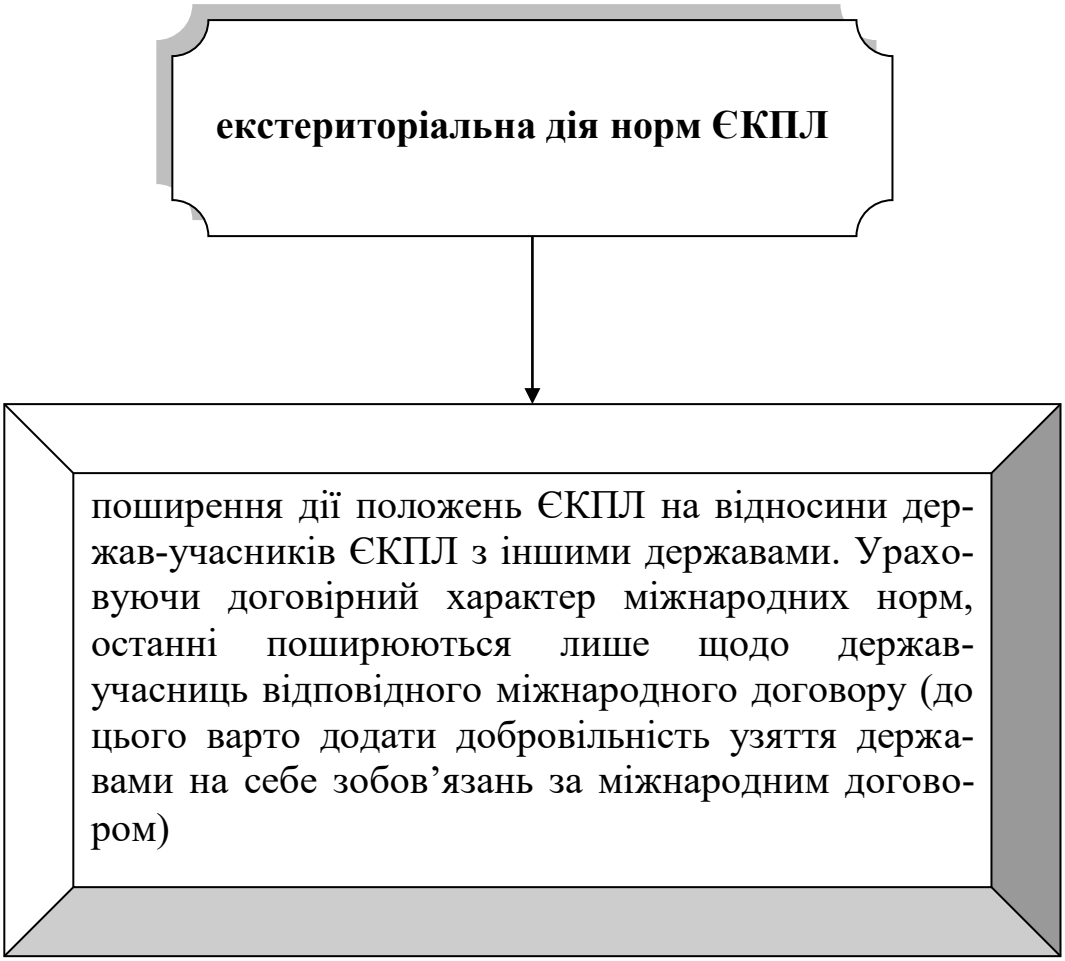

N. v. the United Kingdom:
ризик опинитися без необхідного лікування

Jabari v. Turkey:
ризик бути підданим нелюдському покаранню

Soering v. the United Kingdom:
ризик опинитись у «коридорі смерті»

Доктрина «ЄКПЛ як живий інструмент»

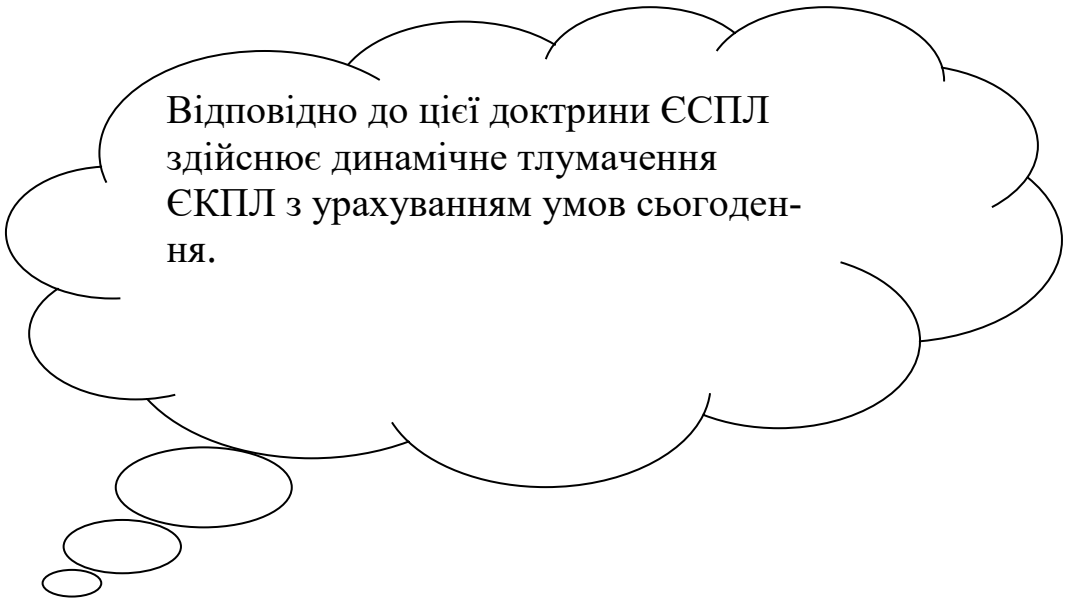
Відповідно до цієї доктрини ЄСПЛ здійснює динамічне тлумачення ЄКПЛ з урахуванням умов сьогодення.

1.3. Абсолютні та відносні права

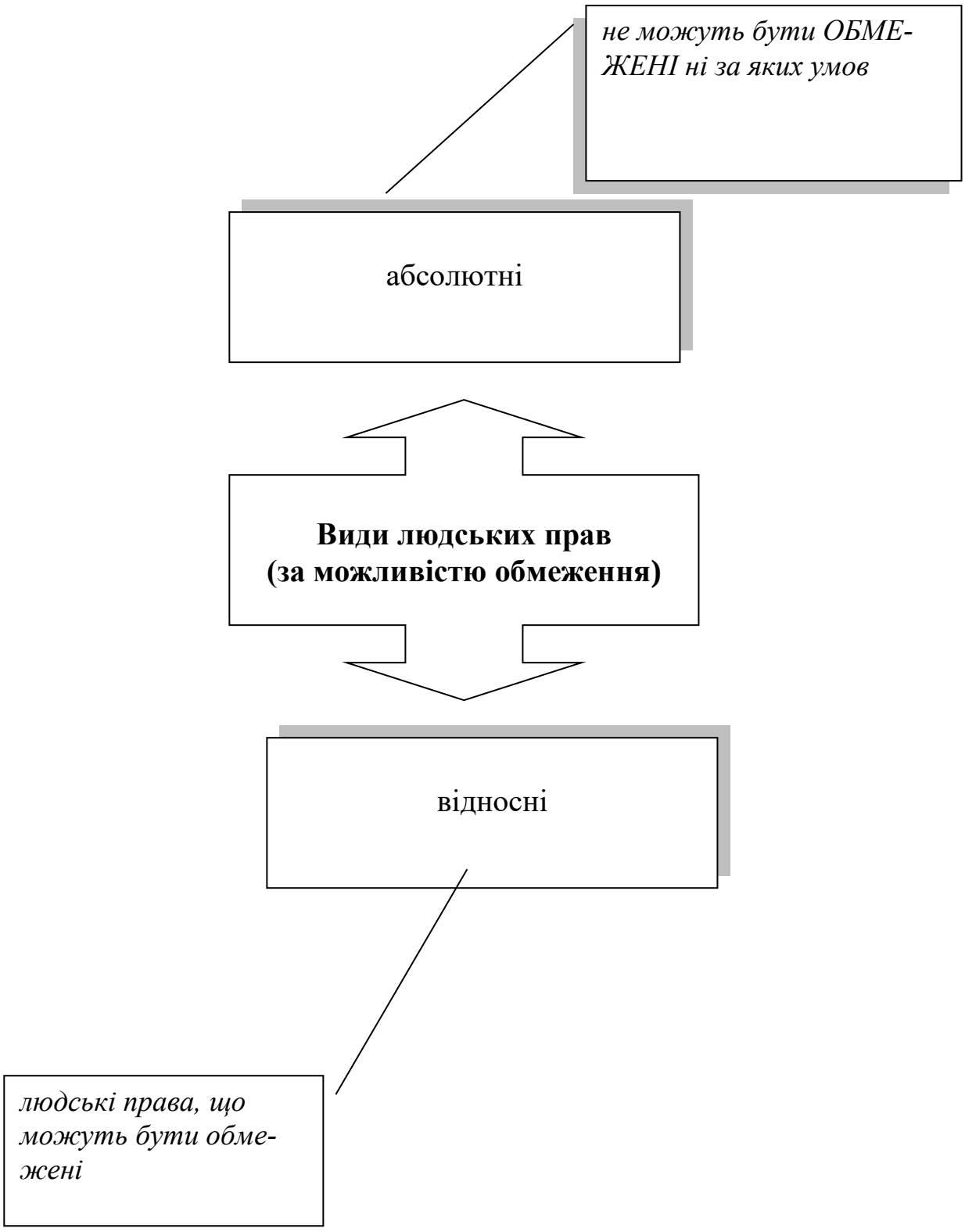

Стаття 15 ЄКПЛ

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7.

…

Стаття 2. Право на життя

Стаття 3. Заборона катування

Стаття 4 (п.1). Заборона рабства

Стаття 7. Ніякого покарання без закону

1.4. Баланс прав. Поняття пропорційності

Принцип «справедливого балансу» у практиці ЄСПЛ.
Доволі системно цей принцип висвітлено у рішеннях ЄСПЛ за Першим проколом щодо обмеження права власності.

ЄСПЛ вказує, що:
Втручання у право власності має не тільки переслідувати, як фактично, так і в принципі, «законну мету» у «загальних інтересах», але також має існувати розумне співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти будь-якими заходами, що застосовуються державою, включаючи заходи, спрямовані на контроль за використанням майна особи. Ця вимога виражається поняттям «справедливого балансу», який має бути досягнутий між вимогами загальних інтересів громади та вимогами захисту основоположних прав людини.

Турбота про досягнення цього балансу відображена в структурі статті 1 Протоколу № 1 в цілому. Таким чином, у кожній справі, пов'язанійї з передбачуваним порушенням цієї статті, Суд повинен з'ясувати, чи через втручання держави відповідна особа мала нести непропорційний і надмірний тягар

«Обов'язковими умовами забезпечення справедливого балансу є такі:
1. Дії уряду законні
2. Дії уряду відповідають публічним інтересам і ґрунтуються на чітко сформульованому розумному вмотивуванні.
3. Наявне розумне співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою.
4. Наявна компенсація для особи, чиє право порушено.
5. Особа, чиє право порушено, не повинна нести індивідуальний і надмірний тягар»[1].

[1] Раімов Р.І., Пасічний А.В. Практика Європейського суду з прав людини щодо визначення справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та вимогами захисту основних прав людини. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 21-25.

«Принцип пропорційності -

загальноправовий принцип, спрямований на забезпечення у правовому регулюванні розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав мають бути істотними, а засоби їх досягнення обґрунтованими і мінімально обтяжливими для осіб, чиї права обмежуються; дозволяє досягти розумного співвідношення між цілями державного впливу та засобами їх досягнення»[1].

«Тест на пропорційність охоплює три критерії:
по-перше, засіб, призначений для досягнення мети влади, повинен підходити для досягнення цієї мети *(доречність)*,
по-друге, з усіх підходя-щих має бути обрано той засіб, який найменшою мірою обмежує право приватної особи *(необхідність);*
по-третє, збиток приватній особі від обмеження її права повинен бути пропорційний вигоді уряду щодо досягнення поставленої мети *(пропорційність у вузькому сенсі)*..
Пропорційність у вузькому сенсі також нерідко іменують *принципом балансування»*[2].

[1] Тертишник В. М. *Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України.* Видання 12-те доповн. і перероб. Київ.: Алерта, 2016 . С.21.

[2] Погребняк С. Принцип пропорційності як загальний принцип права. Право України. 2017. № 7. С. 42.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютні права	різновид людських прав, що не можуть бути обмежені державою ні за яких умов
Екстериторіальна дія норм ЄКПЛ	поширення дії положень ЄКПЛ на відносини держав-учасників ЄКПЛ з іншими державами
ЄКПЛ	міжнародний договір у сфері забезпечення людських прав, що підписаний у 1950 році в межах Ради Європи та відповідно до якого функціонує ЄСПЛ
Принцип пропорційності	загальноправовий принцип, спрямований на забезпечення розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав мають бути істотними, а засоби їх досягнення обґрунтованими і мінімально обтяжливими для осіб, чиї права обмежуються (В. Тертишник)
Справедливий баланс	положення , спрямоване на врегулювання конфлікту між вимогами загальних інтересів та вимогами захисту основоположних прав людини в контексті втручання у людські права, яке має здійснюватися на підставі закону, мати легітимну мету та бути пропорційним

Контрольні запитання і завдання

Контрольні запитання

1. Коли була прийнята ЄКПЛ?
2. Яка структура ЄКПЛ?
3. Назвіть особливості конвенційних норм.
4. Що означає екстериторіальна дія норм ЄКПЛ?
5. Які Ви знаєте види конвенційних норм?
6. Назвіть види людських прав.
7. Що таке «справедливий баланс»?
8. Які складові принципу пропорційності?
9. Назвіть конвенційні цінності.
10. Коли ЄКПЛ набула чинності для України?

Контрольні завдання

1. Як Ви вважаєте: чи можуть конвенційні цінності бути реалізованими в умовах панування в суспільстві нормативістського типу розуміння права?
2. Наскільки, на Вашу думку, конвенційні цінності відповідають цінностям українського суспільства?
3. Чи відповідає, на Вашу думку, екстериторіальна дія норм ЄКПЛ природі міжнародного права?

РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ІНСТИТУТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ

Історія становлення та реформування ЄСПЛ.

Порядок організації і діяльність ЄСПЛ.

Компетенція Європейського суду з прав людини.

Після вивчення цієї теми Ви зможете:

1) характеризувати становлення Європейського суду з прав людини;

2) називати форми діяльності Суду;

3) окреслювати порядок роботи ЄСПЛ;

4) розмежовувати юрисдикцію та повноваження ЄСПЛ.

Ключові терміни: утворення ЄСПЛ, місцезнаходження, історичні періоди становлення та реформування Суду, територіальна юрисдикція Суду, компетенція Суду та фактор часу, види спорів, що розглядаються Судом, держава – відповідач, компетенція Суду, суддівський корпус (склад Суду), вимоги до суддів, порядок обрання, термін повноважень, статус суддів.

Додаткова література до вивчення теми:

1. Загальна декларація прав людини.

2. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

3. Регламент Суду.

Рекомендовані до перегляду фільми:

1. Фільм про Європейський суд з прав людини (Франція, 2014).

2. Пенальті правосуддя (Україна, Франція, 2014, серія «Україна в Суді»).

3. Між пеклом і раєм (Україна, 2017, серія «Україна в Суді»).

4. Як тебе не любити (Україна, 2017, серія «Україна в Суді»).

Курси, рекомендовані для проходження:

1. Безкоштовний курс на платформі ВУМ за темою: «Права людини в дії».

2.1. Історія становлення та реформування ЄСПЛ

Методичні рекомендації

Щодо розуміння становлення Європейського суду з прав людини слід акцентувати увагу, що відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка не тільки проголосила правалюдини, а й створила особливий механізм їх захисту.

Цей механізм включав три органи, якінесли відповідальність за забезпечення дотримання зобов'язань, вчасних виконань рішень, прийнятих на себе державами-учасницями конвенції:

- ✓ Європейську комісію з прав людини;
- ✓ Європейський суд з прав людини;
- ✓ Комітет Міністрів Ради Європи.

З 1 листопада 1998 року відповідно до Протоколу №11, перші два з цих органів були об'єднані в один постійно діючий **Європейський суд з прав людини**.

Його місце знаходженням був – Палац прав людини в Страсбурзі (Франція).

Європейський суд з прав людини формувався протягом тривалого часу.

Почаши свою діяльність в 1959 році ЄСПЛ до кінця 1998 року (коли він був реформований) прийняв рішення по суті в 837 справах, переважна більшість з яких – за скаргами громадян.

Перше рішення по суті справи суд прийняв в 1960 році (Lawless v Ireland), перше рішення на користь заявника – в 1968 році (Neumeister v . Austria).

Після реформи Суду в 1998 році його активність підвищилася.

Європейський Суд з прав людини (англ. *European Court of Human Rights*, фр. *Cour europeenne des droits de l'homme*) - міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючиміждержавні справи і скарги окремих осіб.

Адреса ЄСПЛ:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F–67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE – ФРАНЦІЯ.

2.2. Порядок організації та діяльність ЄСПЛ

Методичні рекомендації

Зверніть увагу, що ще не так давно мало хто в Україні знав про існування, а тим більше про діяльність Європейського Суду з прав людини, який за його місцезнаходженням часто називають Страстбурський суд. Однак зі вступом України в Раду Європи, а особливо після ратифікації Європейської конвенції з прав людини, на основі і з відповідністтю якої діє цей Суд, ситуація принципово змінилася.

Наразі, до складу Суду входять 47 суддів, по одному від кожної держави - члена.

Судді повинні мати високі моралні якості, а також кваліфікацію необхідну для призначення на високу судову посаду чи бути юристом з визнаним авторитетом.

У продовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися ніякою діяльністю, що є «несумісною з їх незалежністю, безсторонністю, або вимогами виконання посадових обовязків на постійній основі».

Судді обираються Парламентською Асамблеєю Ради Європи зі списків із трьох кандидатів, запропонованих кожною державою, строком на дев’ять років без права на переобрання.

«Національний суддя» не може засідати у справі, яка розглядається суддею одноособово. У виняткових випадках його може бути запрошено до складу комітету з трьох суддів. Утім, якщо справа розглядається палатою з семи суддів чи Великою Палатою з сімнадцяти суддів, «національний суддя» завжди входить до її складу.

Суд також не розглядає анонімних звернень та заяв, що подавалися на розгляд до іншої міжнародної судової установи.

Суд не розглядає ті самі заяви повторно та може відхилити заяву, якщо вирішить, що мало місце зловживання правом на звернення до Суду через використання заявником ненормативної лексики, образ на адресу Суду чи уряду, так само як і навмисне викривлення чи приховування фактів, які мають значення для вирішення справи.

Зверніть увагу!

Заявнику необов'язково бути громадянином держави-члена Ради Європи або взагалі громадянином держави, на яку він подає скаргу.

Рішення ЄСПЛ оскарженню не підлягають!

Європейський суд з прав людини не є вищою інстанцією відносно національних судів і не перевіряє законність їхніх рішень. Він не може скасовувати чи змінювати рішення національних судів.

Офіційними мовами Суду є англійська та французька.

Процедура розгляду справи безкоштовна.

Процедура розгляду справ Судом є письмовою, що не потребує Вашої особистої присутності у Суді.

Вас обов'язково буде поінформовано про будь-яке рішення, винесене Судом у Вашій справі.

Суд може розглядати лише ті заяви, які спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію та відповідні протоколи, і які стосуються подій, що відбувалися після дати ратифікації.

Структура ЄСПЛ:
а) Палати (7 суддів)
б) Великі Палати (17 суддів),
в) Комісії у складі трьох суддів
г) Канцелярія (нараховує близько 300 співробітників, серед них близько 110 юристів. Персонал походить з усіх країн - учасників договору. Основу Канцелярії складають секції (Units), це групи по 10 - 12 осіб (юристи та секретарки), в чию компетенцію входить певна кількість справ проти певних держав.)

23 лютого 2006 року був прийнятий Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який гарантував, що рішення Суду є обов'язковими для виконання Україною.

2.3. Компетенція ЄСПЛ

Методичні рекомендації

Зверніть увагу, що **компетенція ЄСПЛ** полягає в тому, що він розглядає міждержавні заяви та індивідуальні звернення, а також наділений **повноваженнями** щодо надання консультативних висновків щодо тлумачення Конвенції та протоколів до неї. Індивідуальні заяви можуть подаватися будь-якою особою, групами осіб, юридичними особами або неурядовими організаціями, які вважають, що їхні права чи свободи, гарантовані Конвенцією, було порушено державою.

А **юрисдикція** Суду поширюється на всі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї.

Європейський суд з прав людини має право :

- розглядати індивідуальні та міждержавні скарги ,подані до Європейського суду з прав людини проти одного або декількох держав-членів Ради Європи або проти ЄС;
- визнавати факт того,що було порушено, те чи інше право заявника;
- присудити заявнику виграну, справедливу компенсацію;
- тлумачити Конвенцію про захист прав людини та основних свобод;
- встановлювати,що будь-яке порушення в певній державі носить масовий характер через системну проблему, у зв'язку з чим, присуджувати цій державі вжити заходів щодо виправлення цього недоліку;
- давати тлумачення раніше винесеної постанови на запит Комітету Міністрів Ради Європи;
- виности консультативні висновки про тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод, з питань, не пов'язаних з розглядом справ.

Юрисдикція Суду складається з чотирьох аспектів:

предметна юрисдикція,
територіальна юрисдикція,
юрисдикція в часі,
юрисдикція за колом суб'єктів.

Предметна юрисдикція Суду здійснює захист тільки тих прав, які зазначені в Конвенції та її протоколах.

Територіальна юрисдикція Суду в контексті положень ст. 1 Конвенції тісно пов'язана з їхньою територією, але не завжди обмежується суто цією територією. Також згідно з нормами міжнародного права до території держави відносять і ті об'єкти, які прирівнюються до території держави. А тому під юрисдикцію держави підпадають дії посадових осіб держави на території іншої держави.

Юрисдикція Суду в часі починає діяти, тобто породжувати права і обов'язки для держав-учасниць з моменту набуття чинності, а для держав, що приєдналися – з моменту набуття чинності для кожної держави, яка приєдналася.

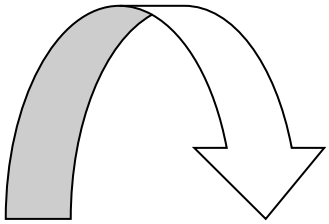

Юрисдикція Суду за колом суб'єктів визначається згідно з положеннями ст. ст. 33 та 34 Конвенції, а саме: розглядає заяви проти будь-якої держави-учасниці, які подані іншими державами-учасницями або будь-якими особами, недержавними організаціями або групами осіб, що відносять себе до категорії потерпілих, викладених у Конвенції чи в її протоколах.

ГЛОСАРІЙ

Людські права	основні правові можливості, необхідні для існування і розвитку особи, які визнаються універсальними, природними, невід'ємними, загальними та рівними для кожного (кожної) та мають гарантуватись державою в обсязі міжнародних стандартів.
Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)	міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод.
Держава-відповідач	відповідачем за позовом про відшкодування шкоди, завданої у процесі здійснення влади, може бути лише держава, а не особа, яка діє від імені держави та виконує покладені на неї державою функції.
Форми діяльності ЄСПЛ	письмова та усна (як виняток).
Справедлива сатисфакція	форма відшкодування шкоди, заподіяної потерпілій стороні внаслідок правопорушення. Справедлива сатисфакція не завжди має грошовий характер. Часто справедливою сатисфакцією суд вважає саме встановлення факту порушення.

Контрольні запитання і завдання

Контрольні запитання

1. Що таке ЄСПЛ?
2. Охарактеризуйте генезу становлення Європейського суду з прав людини.
3. Назвіть структуру Суду.
4. Охарактеризуйте юрисдикцію Суду.
5. Які Ви знаєте форми діяльності ЄСПЛ?

Контрольні завдання

1. Відобразити схематично, що являє собою Європейський суд з прав людини? (для перегляду фільму відскануйте!)

2. Опрацюйте Регламент Європейського суду з прав людини.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Право на звернення до ЄСПЛ.

Умови прийнятності.

Проходження справи в Європейському суді з прав людини.

Після вивчення цієї теми Ви зможете:

1) характеризувати право на звернення;

2) окреслити процедуру звернення до Європейського суду з прав людини;

3) назвати та охарактеризувати умови та прийнятності звернень;

Ключові терміни: право на звернення до Суду; критерії прийнятності; вимоги та форма звернення до Суду; реєстрація та відмова в реєстрації звернення; обмін змагальними паперами; терміни та форма подання пояснень і документів; показання свідків і експертні висновки; дружнє або мирове врегулювання; судові слухання; регламент.

Додаткова література до вивчення теми:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV.
3. Протокол № 15 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
4. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
5. Регламент Суду.

Рішення ЄСПЛ, рекомендовані для опрацювання:

1. Case of Ahmet Sadik v. Greece, Application no. 18877/91, Council of Europe: European Court of Human Rights, 15/11/1996, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58066.
2. Case of Nevmerzhitsky v. Ukraine, Application no. 54825/00, Council of Europe: European Court of Human Rights, 05/04/2005, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-185721.
3. Case of Kucherenko v. Ukraine, Application no. 22600/02, Council of Europe: European Court of Human Rights, 26/07/2007, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-81938.
4. Case of Dalia v. France, Application no. 26102/95, Council of Europe: European Court of Human Rights, 19/02/1998, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58130.
5. Case of Scoppola, Application no. 126/05, Council of Europe: European Court of Human Rights, 22/05/2012, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-111044
6. Case of Merit v. Ukraine, Application no. 66561/01, Council of Europe: European Court of Human Rights, 30/03/2004, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-61685.
7. Case of Kuznetsova v. Russia, Application no. 67579/01, Council of Europe: European Court of Human Rights, 07/06/2007, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-80951
8. Case of Kudla v. Poland, Application no. 30210/96, Council of Europe: European Court of Human Rights, 26/10/2000, available at http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58920

3.1. Право на звернення до ЄСПЛ

Методичні рекомендації

Україна зберігає третє місце серед країн-членів Ради Європи за кількістю позовів до Європейського суду з прав людини.

Проте, таке положення не слід розглядати суто, як негативне явище, оскільки є свідченням того, що громадяни України готові у будь-який спосіб, не зажаючи на час та кошти, відстоювати своє пошушене право.

Право на звернення до ЄСПЛ - це можливість звернутися до Суду, якщо Ви особисто є жертвою порушення однією з держав – сторін Конвенції Ваших прав чи основоположних свобод, які захищаються Конвенцією та протоколами до неї.

3.2. Умови прийнятності

Методичні рекомендації

Громадяни України, які вважають свої права з числа передбачених названою Конвенцією порушеними діями державних органів і які не знайшли належного захисту на національному рівні, отримали можливість звернутися в Страстбурський суд.

Всі рішення мають застосовуватися і не тільки ті, які винесені проти України.

Європейський суд виносить три основних види рішень (всього їх більше 10 видів):

- Рішення про неприйнятність, оформлене у вигляді листа, адресованного заявнику (більше 95 %);
- Рішення про неприйнятність або прийнятності у вигляді окремого мотивованого документа, в перекладі на українську іменованого власне «рішенням» (decision);
- Остаточне рішення у справі, іменоване постановою (judgment); Тільки в цьому документі Європейський суд може визнати порушення прав людини.

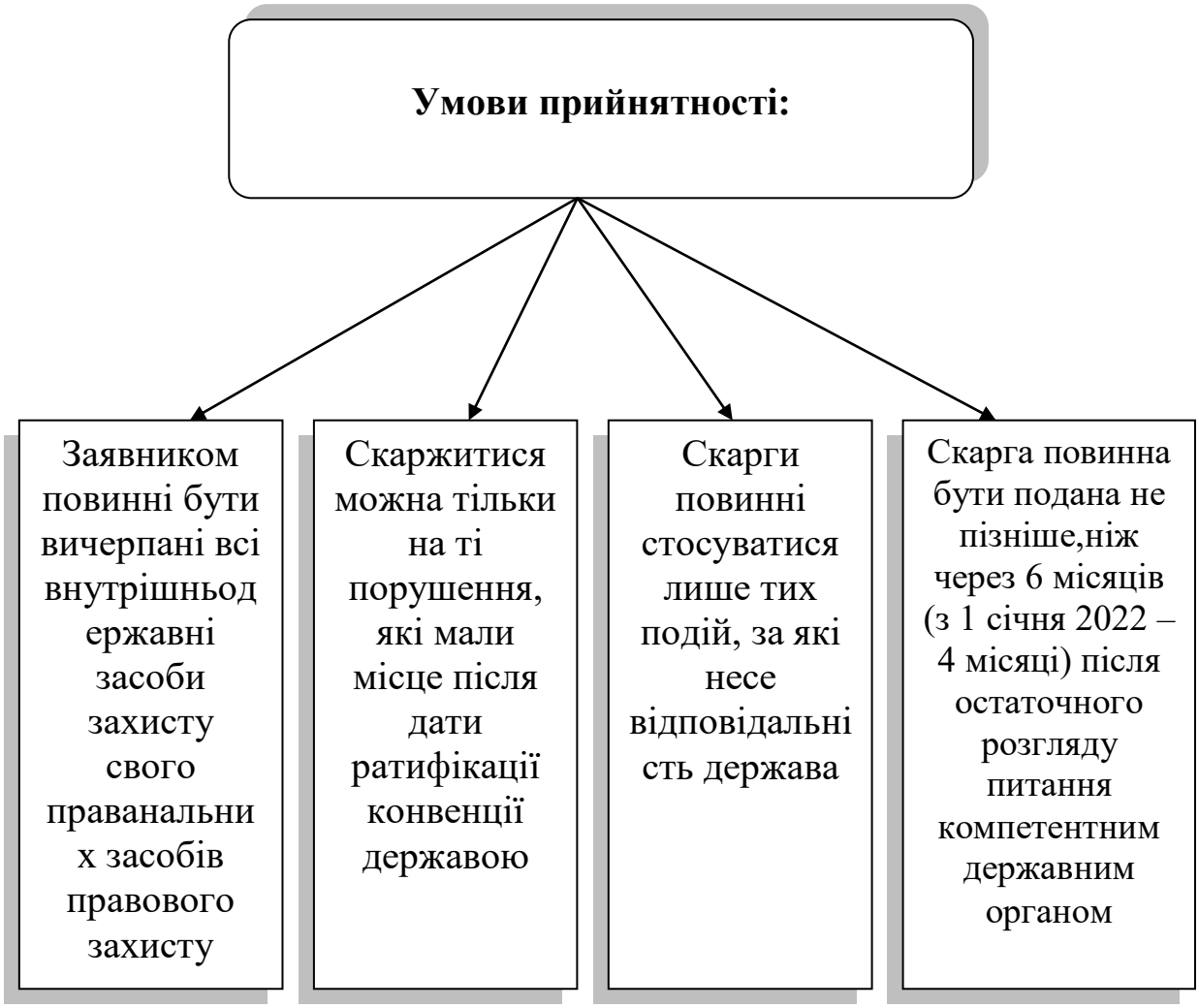
Умови прийнятності:
Заявником повинні бути вичерпані всі внутрішньодержавні засоби захисту свого праванальних засобів правового захисту
Скаржитися можна тільки на ті порушення, які мали місце після дати ратифікації конвенції державою
Скарги повинні стосуватися лише тих подій, за які несе відповідальність держава
Скарга повинна бути подана не пізніше,ніж через 6 місяців (з 1 січня 2022 – 4 місяці) після остаточного розгляду питання компетентним державним органом

Зверніть увагу!

У 2013 році з різницею у декілька місяців були відкриті до підписання Протоколи № 15 та 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, покликані зменшити навантаження на Європейський суд з прав людини та, відповідно, підвищити його ефективність.

05 жовтня 2017 року Верховна Рада України ратифікувала Протоколи № 15 та № 16 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідний Закон України № 2156-VIII набрав чинності 11 листопада 2017 року.

Протокол № 15 до Конвенції (набув чинності з 1 серпня 2021 року), передбачено скорочення строку звернення до ЄСПЛ з шести місяців (станом на сьогодні) до чотирьох – ця поправка набере чинності 1 лютого 2022 року.

До 31 січня наступного року остаточне рішення національного суду можна буде оскаржувати протягом шести місяців.

Також, змінено критерій неприйнятності, якщо заявник не зазнав «суттєвої шкоди».

Вилучено умову, за якою Суд не може відхилити на цій підставі жодну справу, яку національний суд не розглянув належним чином; скасовано право сторін заперечувати проти делегування розгляду справи Великій палаті за статтею 30 Конвенції; встановлено віковий ценз кандидатів у судді ЄСПЛ.

Вік кандидатів повинен бути менше за 65 років на день звернення Парламентської асамблеї за списком з трьох кандидатів відповідно до статті 22.

Протокол № 16, який дозволяє вищим судовим органам Держав звертатись до Європейського суду за наданням консультативних висновків та набув чинності для Держав, які його ратифікували (в т.ч. Україна) з 1 серпня 2018 року

Основною новацією Протоколу є забезпечення можливості найвищим судовим установам країни (в Україні це – Верховний Суд) звертатися до ЄСПЛ щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод,

визначених Конвенцією або протоколами до неї.

При цьому, національний суд має право звертатися за консультативним висновком до ЄСПЛ лише у тому випадку, якщо справа перебуває у його провадженні, обґрунтувавши причини запиту та надавши інформацію щодо юридичних і фактичних обставин справи.

Тобто, Верховний Суд може звернутися до ЄСПЛ за консультативним висновком лише у випадку виникнення «принципового питання». У свою чергу, запит на отримання такого висновку повинен бути обґрунтованим та містити інформацію про фактичні обставини справи, посилання на внутрішнє законодавство та положення Конвенції щодо прав і свобод, які підлягають тлумаченню. Однак, потрібно мати на увазі, що не кожен запит буде безумовно розглянутий.

Ще одним ключовим положення Протоколу, на яке потрібно звернути увагу, є те, що консультативні висновки не мають обов’язкової сили. Так, національні суди самі повинні вирішувати, як застосовувати консультативний висновок. Щодо самого ЄСПЛ, то такі висновки не будуть мати прямої дії на наступні заяви, натомість, вони становитимуть частину судової практики ЄСПЛ.

3.3. Проходження справи в ЄСПЛ.

Методичні рекомендації

Наведений нижче порядок проходження справи в залежності від наведених вище критеріїв може дещо відрізнятися.

Існують два основні етапи розгляду справ Судом: вирішення питання прийнятності заяви та її розгляд по суті (тобто, безпосередньо розгляд скарг).

Робота із заявою здійснюється в декілька етапів.

Заява визнається неприйнятною суддею одноособово, якщо її неприйнятність є очевидною з самого початку; такі ухвали є остаточними й не можуть бути оскаржені. У справах, що порушують питання усталеної практики Суду, ухвали щодо прийнятності або рішення по суті виносяться комітетом у складі трьох суддів.

Справа може також бути передана на розгляд палати з семи суддів, яка приймає рішення більшістю голосів, здебільшого – одночасно щодо прийнятності і суті справи. У виняткових випадках справи можуть розглядатися Великою Палатою в складі 17-ти суддів – якщо Палата відмовляється від розгляду справи на користь Великої Палати або якщо задовольняється клопотання однієї зі сторін про передання справи на розгляд Великої Палати.

Процедура проходження справи в Суді
Початок провадження у справі
Провадження щодо прийнятності
Сповіщення держави-відповідача щодо заяви
Обмін загальними паперами та мирова угода
Судові слухання
Передача справи на розгляд Великої палати
Постанова судового рішення

Зверніть увагу!

Процедура розгляду явно необґрунтованих заяв суддею, який засідає одноособово, є значно спрощеною, не передбачає перерахованих вище етапів та включає лише отримання Судом заяви, розгляд її суддею одноособово та одночасне повідомлення Секретаріатом Суду заявника про отримання заяви та визнання її явно необґрунтованою.

Що стосується розгляду справ у комітеті, він є схожим до провадження в палаті, однак є спрощеним і деякі етапи, наявні в провадженні для провадження в палаті (наприклад, публічне слухання, місія з встановлення фактів) відсутні.

Тривалість розгляду справи в Суді визначити неможливо. Суд намагається розглянути заяви в межах трьох років з моменту їх подання, однак розгляд деяких справ потребує більше часу, деякі ж справи, навпаки, розглядаються швидше.

Цікаво! Судді мають право на висловлення окремої думки щодо справи, в розгляді якої вони брали участь. Окрема думка додається до винесеного рішення. В ній суддя письмово викладає міркування, виходячи з яких він підтримав позицію більшості чи, навпаки, не погодився з висновками більшості.

Остаточне рішення Суду передається Комітету міністрів Ради Європи, який здійснює нагляд за його виконанням, головним чином шляхом розгляду стану виконання відповідних рішень Суду, які стоять на його порядку денному, на чотирьох регулярних засіданнях на рік. Комітет міністрів закриває розгляд справи шляхом остаточної резолюції, якщо він переконається, що рішення Суду було виконане державою-відповідачем.

ГЛОСАРІЙ

Право на звернення до ЄСПЛ	можливість звернутися до Суду, якщо Ви особисто є жертвою порушення однією з держав – сторін Конвенції Ваших прав чи основоположних свобод, які захищаються Конвенцією та протоколами до неї.
Критерії прийнятності	обставини часу (ratione temporis), обставини місця (ratione loci), обставини по суті (ra tione materiae), обставини особи (ratione person), вичерпання внутрішніх засобів правового захисту, чотиримісячний термін звернення, обґрунтованість скарги, неприпустимість анонімності скарги, неприпустимість зловживання правом на звернення, повторність скарги.
Критерій суті звернення	можливість звернення лише у зв'язку з тими порушеннями прав, які передбачені Конвенцією та Протоколами до неї.
Критерій особи	можливість звернення не залежить від фактів громадянства та громадянської дієздатності, а також від того, звертається зі скаргою фізична або юридична особа (у тому числі релігійні об'єднання). Залежність порядку вичерпання внутрішніх засобів правового захисту від судової, адміністративної систем і існуючого в кожній державі процесуального п орядку розгляду справ.
Дружнє врегулювання	угода між сторонами, що призводить до припинення провадження по справі.

Контрольні запитання і завдання.

Контрольні запитання.

1. Охарактеризуйте право на звернення.
2. Окресліть процедуру звернення до Європейського суду з прав людини
3. Назвіть умови прийнятності звернень.

Контрольні завдання.

1. Відобразити схематично, як правильно подати заяву до Європейського суду з прав людини? (для перегляду фільму відскануйте!)

2. Поясність вираз «суддя ad hoc».
3. Як ви вважаєте, які причини звернення до Європейського суду з прав людини? Відповідь обгрунтуйте.
4. Прокоментуйте наступні слова, що містяться в Регламенті Європейського Суду у частини 2 правила 74, що «Будь-який суддя, що брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди». Отже, Регламентом ЄСПЛ передбачено варіанти окремих думок, які можуть бути додані до рішення. Це може бути співпадаюча думка (concurring opinion) у випадку, коли суддя погоджується з рішен-

ням Суду, але хотів би наголосити на деяких нюансах своєї позиції, підкреслити її. Може бути висловлена частково неспівпадаюча думка – окрема думка, коли суддя лише частково погоджується з висновками Суду чи погоджується, проте, з інших мотивів (separate opinion). Уявляється, що в цьому випадку у судді є більша свобода розсуду в частині власної аргумен- 14 Пауло Пінто де Альбукерке. Окрема думка. Шлях до справедливості тації. Суддя також може викласти неспівпадаючу окрему думку, коли не погоджується з висновками Суду (dissenting opinion). Окрім того, можлива комбінація – частково співпадаюча, частково неспівпадаюча окрема думка (partly concurring, partluy dissenting opinion). Крім того, суддям надається право зробити заяву, констатувавши свою незгоду (declaration).

РОЗДІЛ 4 ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ЄСПЛ

Поняття тлумачення конвенції ЄСПЛ

Принципи тлумачення конвенції ЄСПЛ

Види тлумачення конвенції ЄСПЛ

Способи (методи) тлумачення ЄСПЛ

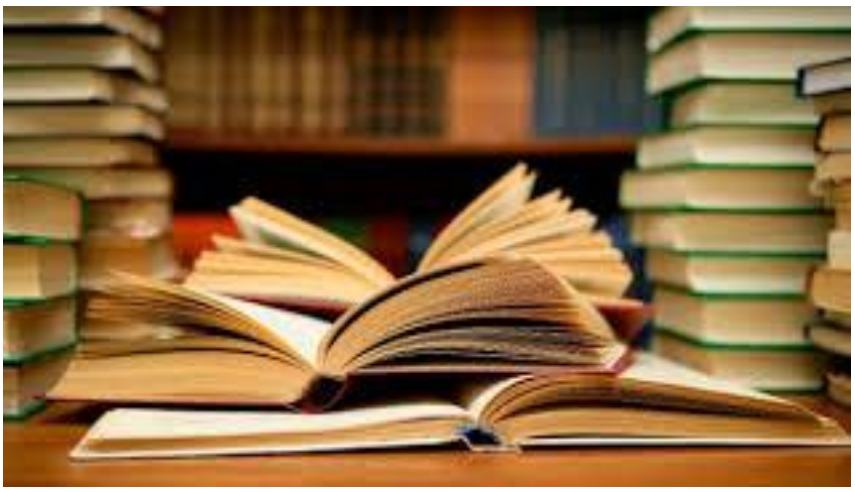

Після вивчення цієї теми Ви зможете:

1) пояснити, що таке тлумачення (інтерпретація) конвенції ЄСПЛ;

2) назвати та охарактеризувати принципи та методи (способи) тлумачення конвенції ЄСПЛ, що дозволить зрозуміти значимість звернення до практики ЄСПЛ;

Ключові терміни: тлумачення конвенції ЄСПЛ, принципи тлумачення конвенції ЄСПЛ, методи тлумачення конвенції ЄСПЛ

Додаткова література до вивчення теми:

1. Головатий С. Верховенство права: монографія: у 3 кн./ Сергій Головатий. – К.: Фенікс, 2006. – 1447 с. (бібліографія; додаток; глосарій; рез.англ.).

2.Головатий С. Про людські права. Лекції. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016.- і-xxiv, 760 с. (додатки: бібліографія; глосарій).

2. Ягунов Д.В. Практика європейського суду з прав людини(прециденти та коментарі з кримінального судочинства) / за ред. та зі вступ. словом Й.Л.Бронза. – Одеса. Фенікс, 2010. – 256 с.

3. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України : навч. посіб. / авткол. : М. В. Мазур, С. Р. Тагієв, А. С. Беніцький, В. В. Кострицький. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 600 с.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. Редакція від 2.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 13.12.2021).

5.Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека. Русская версия данного Руководства была издана ОБСЕ/БДИПЧ при финансовой поддержке правительства Австрии, 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETCHauptseite/manual/versionen/russian/01_Introduction.pdf.

Scalia Antonin, Garner Bryan A. Reading Law. The Interpretation of Legal Texts. West : West Publishing Company, 2012. 608 p

Рекомендовані до перегляду фільми:

1. Славік Бігун . Пенальті правосуддя. АПОКРИФИ.

4.1. Поняття тлумачення конвенції ЄСПЛ

Методичні рекомендації

Тлумачення Конвенції ЄСПЛ – це розуміння змісту міжнародного правового документа, а також визначення наслідків, що за змістом тексту Конвенції повинні настати за певного стану речей.

Беручи до уваги, що Конвенція є «живим документом», ЄСПЛ демонструє здатність виводити з Конвенції положення, далекі від початкових намірів авторів її тексту. Тому знати принципи юридичного тлумачення ЄСПЛ, володіти правилами, прийомами і навиками тлумачення ЄСПЛ та використовувати у своїй практичній діяльності – це наявність високих стандартів демократії, дотримання основних ознак правової держави, який забезпечується загально- ерудованими, високо професійними юристами. Тому тлумачення ЄСПЛ, створення загальної для всієї Європи системи стандартів основоположних прав людини не втрачає і, без сумніву, ніколи не втратить актуальності для юриспруденції.

Тлумачення як попередній етап реалізації права посідає важливе місце у функціонуванні права, є його невід'ємною частиною: адже, не з'ясувавши змісту норми, її неможливо застосувати.

Інтерпретаційні акти Європейського суду розраховані на багаторазове застосування і використання невизначеним колом осіб. Однак, незважаючи на це, Європейський суд нагадує, що тлумачення внутрішнього права передусім має здійснюватися національними органами судової влади. ЄСПЛ роз'яснюєположення Конвенції автономно, тобто незалежно від їх визначення в законодавстві держав-учасниць, надаючи особливого значення категорії «верховенство права», а також звертаючи увагу на спільну спадщину традицій та ідеалів європейських країн. Втручання Європейського суду допускається лише у випадках свавілля з боку внутрішньодержавних органів.

Тлумачення Конвенції ЄСПЛ

пізнавальний процес, діяльність зі з'ясування або роз'яснення точного змісту (смислу, сенсу) правової норми Конвенції з метою правильного її застосування та реалізації

Мета (цілі) тлумачення Конвенції ЄСПЛ

- забезпечує і активізує спільний інтерес;
- вирішує проблеми судочинства;
- є передумовою/основою для забезпечення ефективної правореалізації на справедливий суд на національному рівні;
- є засобом забезпечення законності правозастосування;
- дає змогу виявити нормативно-правові прогалини;
- є запорукою підвищення ефективності та результативності правоінтерпретаційної діяльності як самого ЄСПЛ, так і національних органів вдад, які застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод ;

«Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитися як таке, що означає, що яка-небудь держава, яка-небудь група осіб або яка-небудь особа має право займатися якою б то не було діяльністю або здійснювати які б то не було дії, спрямовані на скасування прав і свобод, визнаних у цій Конвенції, або на їх обмеження більшою мірою, ніж це передбачено в ст. 17 Конвенції»

4.2. Принципи тлумаченняКонвенції ЄСПЛ

Принципи тлумачення норм права є «ключами читання», покликаними спрямовувати інтерпретатора

Мікеле де Сальвіа

- **ефективного та динамічного тлумачення** (дає можливість інтерпретувати норми Конвенції до суспільних умов, які завжди змінюються. Конвенція має бути пристосована до умов сьогодення);
- **забезпечення правової визначеності (дотримання прецеденту)** (ЄСПЛ тлумачить Конвенцію в контексті своїх попередніх рішень, змінюючи свою практику лише у випадках динамічного тлумачення);
- **пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів** (полягає у встановленні рівноваги інтересів окремого громадянина з інтересами публічної влади, обмеження на свободи, які передбачені Конвенцією, повинні відповідати законній меті, для якої використовуються вказані обмеження, а також між обраними способами і законною ціллю, для якої є певні обмеження, має бути розумне пропорційне співвідношення);
- **забезпечення певної свободи національного розсуду** (уповноваженим суб'єктам делегуються повноваження щодо тлумачення та конкретизації норм Конвенції, згідно з реаліями всередині країни);
- **автономного тлумачення** (можливість Суду не звертати увагу на значення термінів, яке в них вкладається у межах національних правових систем);
- **врахування загальновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права;**(інтерпретація норм Конвенції в контексті загальновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права)
- **забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини** (згідно зі ст. 53 Конвенції, якщо в Конвенції зафіксовані менші гарантії прав, порівняно з національним законодавством, то держава не має права, посилаючись на Конвенцію або офіційне тлумачення її норм, порушувати чи обмежувати права, передбачені внутрішнім правом).

Nonbisinidem (лат.)

Жоден /ніхто не може бути притягнутий до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення.

«Жодна людина не може бути вдруге притягнута до відповідальності або покарана у кримінальному порядку судом однієї і тієї самої держави за злочин, за який вона вже була остаточно виправдана або засуджена відповідно до закону і кримінально-процесуального права цієї держави»
(1-ий абзац Статті 4 Протокол №7)
Саме цей абзац визначає три основні компонентипринципу
non bis in idem:

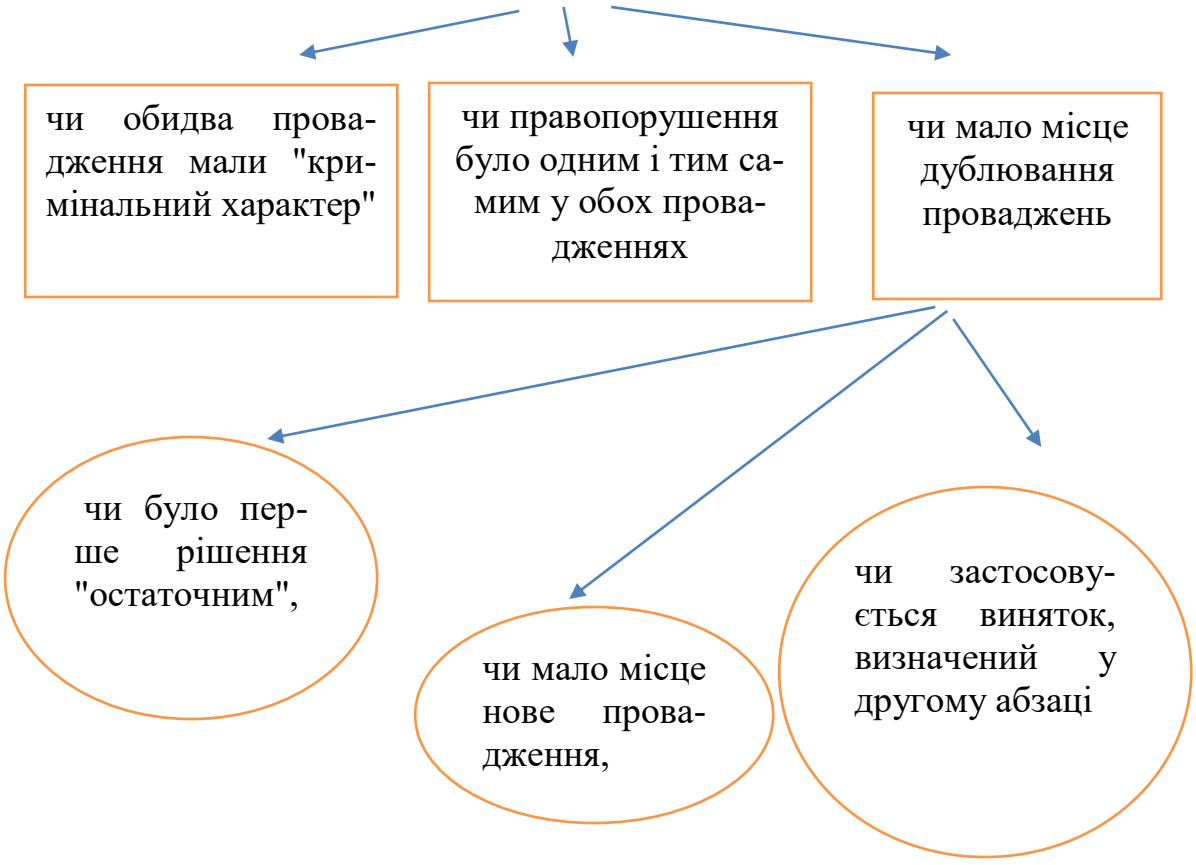

Варто наголосити на деяких застороrах

Положення ст. 4 Протоколу № 7 стосуються лише рішень судів однієї і тієї самої держави

Принцип «non bis in idem» застосовується, як правило, у кримінальному провадженні та провадженні щодо адміністративних правопорушень

Визначаючи сферу дії ст. 4 Протоколу № 7, слід керуватися трьома критеріями, широко відомими як «критерії Енгеля», які повинні враховуватися при визначенні того, було чи не було у справі висунуте «кримінальне обвинувачення». Першим критерієм є правова кваліфікація правопорушення відповідно до національного права, другим — сам характер правопорушення, а третім — ступінь суворості покарання, яке може бути застосоване до винної особи.

4.3. Види тлумачення Конвенції ЄСПЛ

- за обсягом

«Знання законів полягає не у тому, аби пам'ятати їх слова, а у тому, щоб розуміти їх зміст»

Цицерон

Розширювальне

Зміст

Текст

Обмежувальне тлумачення прав і свобод особистості, гарантованих Конвенцією**, суперечить** об'єкту і меті цього договору
(Fey v. Austria від 24 лютого 1993р.)

- за суб’єктом

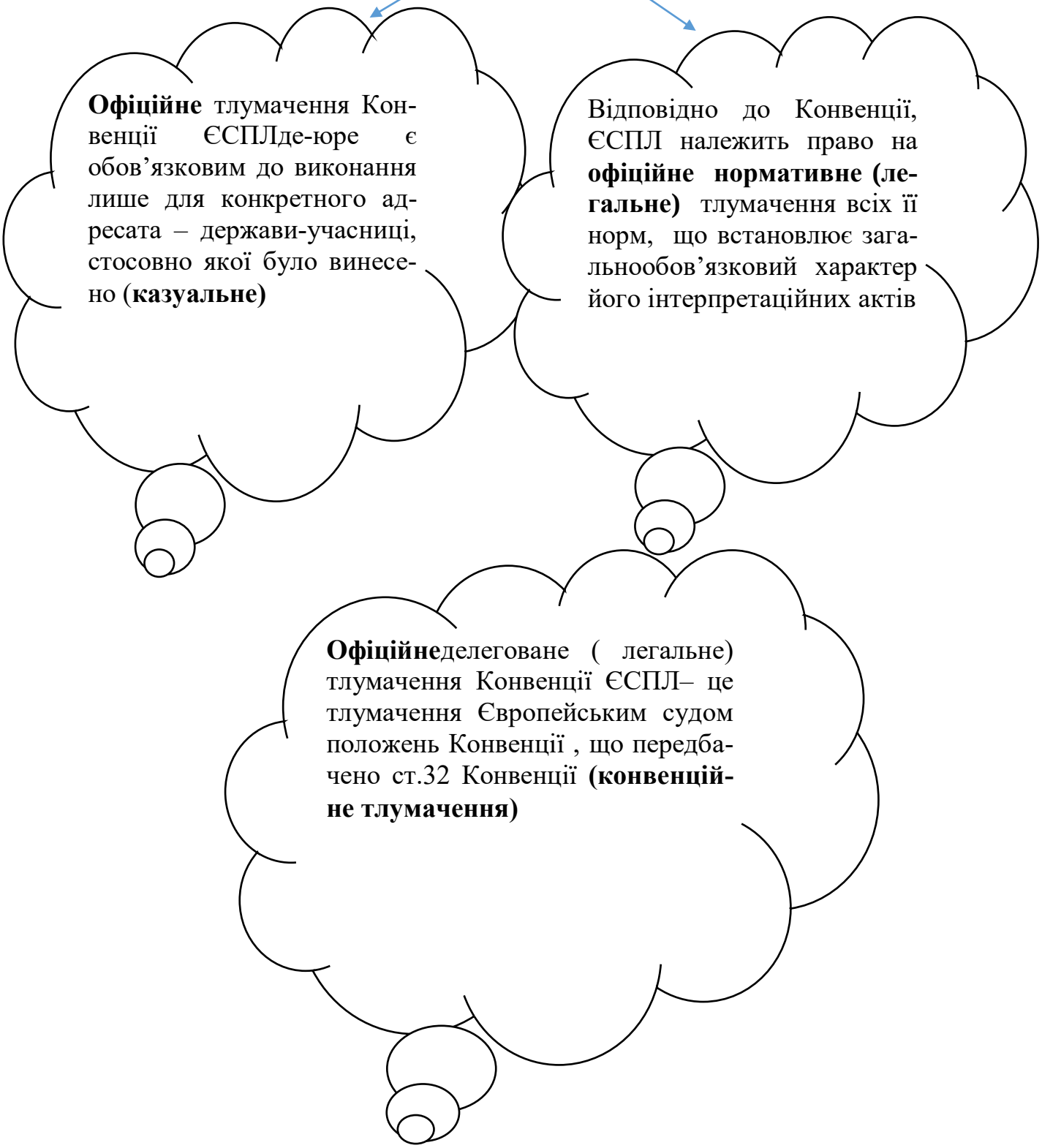
Офіційне тлумачення Конвенції ЄСПЛде-юре є обов’язковим до виконання лише для конкретного адресата – держави-учасниці, стосовно якої було винесено **(казуальне)**
Відповідно до Конвенції, ЄСПЛ належить право на **офіційне нормативне (легальне)** тлумачення всіх її норм, що встановлює загальнообов’язковий характер його інтерпретаційних актів
Офіційнеделеговане (легальне) тлумачення Конвенції ЄСПЛ– це тлумачення Європейським судом положень Конвенції , що передбачено ст.32 Конвенції **(конвенційне тлумачення)**

4.4.Способи (методи) тлумаченняКонвенції ЄСПЛ

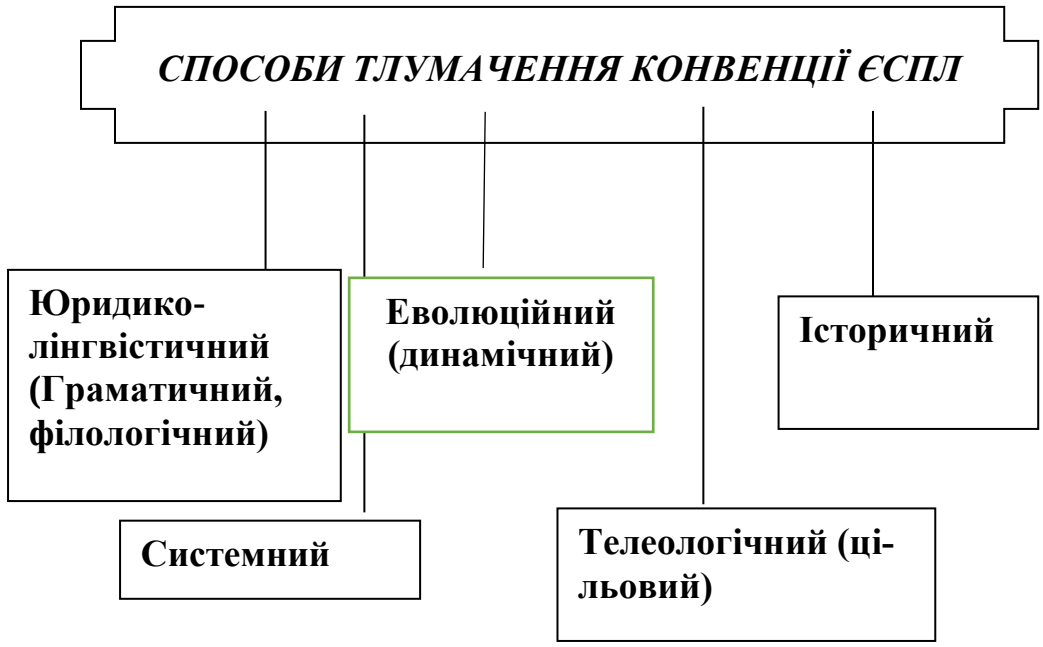

Способи (методи) юридичного тлумачення норм права ЄСПЛ фактично такі ж, як і в національному праві. Однак, варто наголосити на деяких засторогах.

Так, згадуючи *юридико-лінгвістичне тлумачення*, слід відмітити, що Європейська конвенція з прав людини викладена двома мовами: англійською і французькою. Обидва варіанти є автентичними і мають однакову юридичну силу, але вони не є абсолютно ідентичними, при цьому варто згадати ще й переклад на рідну мову. Розбіжності можуть бути *в обсязі понять*, який може бути дещо іншим в юридичній практиці певної країни, ніж його аналогічне поняття, що характерне для оригіналу*; в помилках в перекладі,* які можуть змінити зміст; *в змісті понять*, який залежить від культури і розвитку суспільства, оскільки мова, як і право є явищем соціокультурним.

У процесі *історичного тлумачення* Суд повинен брати до уваги джерела, «які знаходяться поза межами права». Такими джерелами є підготовчі документи, пояснювальні записки, доповіді, записи стенограм, дипломатичні переписки між країнами.Історичний спосіб тлумачення вказує на важливість врахування історичної обстановки, обставин і взаємовідносин між сторонами в період прийняття документа

Телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення з'ясовує зміст правових приписів Конвенції, її завдань і цілей. Так, суддя Міжнародного Суду ООН М. Анцилотті вказав, що робити висновки про справжнє значення тієї чи тієї статті Конвенції неможливо, доки не буде визначено її цілі й завдання. Тому перш ніж розпочати тлумачення норм міжнародного договору, необхідно відповісти на запитання: якими є його цілі й завдання. Понад 30 років потому ЄСПЛ висловив у рішенні по справі «Вемгофф проти Німеччини» ідентичну думку. Він зазначив, що правовстановлювальній міжнародній угоді необхідно надавати таку інтерпретацію, яка була би найсприятливішою для досягнення цілей і реалізації завдань цієї угоди (п. 8) [18, с. 29].

Системний спосіб тлумачення показує, що зміст правової норми встановлюється шляхом її співвідношення з іншими нормами Конвенції. Конвенція є єдиним цілим, де всі її частини доповнюють одне одного, що дозволяє дати пояснення одній частині за допомогою інших.

Еволюційне (динамічне) тлумачення – спосіб встановлення змісту норм Конвенції з урахуванням умов і обставин, які існують під час інтерпретації і за яких ці норми здійснюються. Інтерпретація – це не археологічне відкриття, а діалектичне творіння. Інтерпретація – це вміння використати його смисл для вирішення проблем у сучасних умовах((Вільям Ескрідж). Однак цей метод потрібно застосовувати дуже обережно. «не може бути завданням особи, що тлумачить, зміна змісту норми; але якщо зміст норми піддався змінам у соціальних реаліях, той, хто тлумачить, повинен узяти це до уваги» (юрист-міжнародник Серені)

ЄСПЛ напрацював власну систему методів, підходів, принципів- *методологію інтерпретації,* серед яких найбільше приділяє:

методу консенсусу (концепція європейського консенсусу) – поєднання інтерпретації міжнародних договорів(ЄКПЛ)із практикою держав-членів (національною правовою системою)

судовому активізму - позиція суду/судді, що більше ґрунтується на особистих чи політичних міркуваннях, ніж на чинному праві. (антонім судова стриманість), розширення судової компетенції.

методу «балансування» - втручання у право має бути виправданим (пропорційність мети і вимог)

Тлумачення за принципом «живого дерева»

У справі «Тайрер проти Об'єднаного Королівства» Суд наголосив, що Конвенція 1950 р. Є «живим інструментом» і має тлумачитись відповідно до сучасних умов. Для з'ясування, що таке «сучасні умови» Суд використовує порівняльний підхід з метою визначення загальних стандартів і змін у законах і правозастосовній практиці держав-учасниць Конвенції 1950 р.

Суддя ЄСПЛ BaronessHale зазначив: «Які природні межі зростання живого дерева? Вони не встановлені буквальним значенням слів, що використані. Вони не встановлені буквальним значенням слів, що використані. Вони не встановлені намірами укладачів, будь то фактичними або передбачуваними. Вони навіть не встановлені тим, що укладачі точно не мали на увазі»

«Еволюційне (динамічне) тлумачення –це інтерпретація положень Конвенції у світлі сьогочасних інтелектуальних концепцій чи ідеологій»
Ф.Матчер

NULUMCRIMENSINELEGE
та зворотна сила закону

«nullum crimen sine lege» — немає злочину без вказівки на це у законі.

Дане правило є однією з основоположних засад прав людини, вияв верховенства права, яка покликана захистити людину від свавільного кримінального переслідування з боку держави. Це правило відповідає принципу *Nulla poena sine lege (лат.)* - відповідальність особи за вчинення суспільно небезпечного діяння, що передбачене законом як злочин чи ***«nullum crimen sine lege»*** — немає злочину без вказівки на це у законі, який прийнято виражати різними латинськими варіантамиформулювання:

Nullumdelictum, nullapoenasinepraevialegepoenali
Nullumcrimen, nullapoenasinepraevialegepoenali
Nullumcrimen, nullapoenasinelegepraevia
Nullumcrimenenullapoenasinelege (також Nullumcrimenenullapoenesinelege
Nullumcrimen, nullapoenasinelege
Nullumcrimensinelege
Nullapoenasinelege

Йдеться про те, що тільки кримінальний закон визначає, яке суспільно небезпечне діяння є злочином. Принцип установлює, що злочин не може бути вчинений і покарання понесене без порушення кримінального законодавства, діючого на момент вчинення злочину. З цього принципу випливає, що застосувати можна лише ту міру відповідальності, яка була закріплена до відповідного злочину на момент його скоєння. Таким чином, не лише існування злочину залежить від наявності попередньо встановленого законодавчого положення (*nullum crimen sine praevia lege*), але й також можливість застосувати у певному випадку відповідні види покарання, які чинні на момент скоєння злочину, відповідно до законодавчого припису, що визначає можливість застосування санкції за вчинений злочин (*nulla poena sine praevia lege*).

Слід відзначити, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено (ч. 4 ст. 3 «Законодавство України про кримінальну відповідальність» КК України).

Відповідно до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, ніхто не може підлягати відповідальності по справжньому Статуті, якщо тільки інкримінованe діяння на момент його вчинення не визнавалося злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду (ч. 1 ст. 22). В рішенні Європейського Суду з прав людини «SW v United Kingdom» від 22 листопада 1995 р. міститься недвозначна вказівка на те, що неприпустимо ніяке відступ від принципу *«немає злочину без вказівки на те в законі», навіть «під час війни або іншого надзвичайного стану»* з метою *«забезпечення максимально ефективного захисту особи від довільного кримінального переслідування, засудження і покарання»*.

У сучасному кримінальному праві, відповідно до позиції Конституційного суду Німеччини, принцип «немає покарання без закону» (*nullapoenasinelege*) складається з чотирьох окремих вимог:

Nulla poena sine praevia lege poenali «Немає покарання без попередньо установленого закону. Це забороняє існування законів із зворотною дією та їх ретро застосування»; саме таке формулювання закріплене Паульом Йоганном Ансельмом Риттером фон Фейербахом у Кримінальному кодексі Баварії в 1813 році;
Nulla poena sine lege scripta «Не існує покарання без писаного закону. Тобто, кримінальні заборони повинні бути затверджені в письмових правових документах загального характеру, зазвичай в законах, прийнятих у формі, відповідно до вимог конституційного права. Це виключає звичаєве право як основу кримінального покарання»;
Nulla poena sine lege certa «Немає покарання без визначеного права. Це передбачає, що кримінальний закон повинен визначити карну поведінку і покарання з достатньою певністю, що дозволить громадянам передбачити конкретні вчинки, за які можна отримати покарання, і поводити себе належним чином. Правило визначає загальний принцип правової визначеності у контексті кримінального права. Воно визнане і закріплене в багатьох національних юрисдикціях, так само, як і у праві Європейського суду, справедливості як «загального принципу права Європейського Союзу»;
Nulla poena sine lege stricta «Немає покарання без строгого закону. Це забороняє застосовувати за аналогією законодавчі положення в області кримінального права».

ГЛОСАРІЙ

Тлумачення Конвенції ЄСПЛ	Процес з’ясування змісту норми Конвенції, а також визначення наслідків, що за змістом норми повинні настати за певного стану речей
Принципи тлумачення Конвенції ЄСПЛ	сукупність фундаментальних, імперативних положень, ідей, засад, підходів до розуміння самих прав людини, їх юридичних гарантій, ролі держави у їх забезпеченні, а також співвідношення національного та європейського механізмів захисту прав людини.
Види тлумачення Конвенції ЄСПЛ	Поділ тлумачення норм Конвенції за: субєктами (офіційне нормативне, офіційне казуальне, конвенційне) та за обсягом (розширюаплне)

Конвенційне тлумачення	Це офіційне (легальне) делеговане) тлумачення Європейським Судом положень Конвенції, яке здійснюється безпосередньо в процесі правозастосовної діяльності, має загальнообов'язковий і нормативний характер у рамках конкретної справи й має також для судів держав-учасниць Конвенції зобов'язальний характер
Способи (методи) тлумачення Конвенції ЄСПЛ	Сукупність прийомів і засобів, які дозволяють з'ясувати зміст норм Конвенції ЄСПЛ та вираженої в них волі з метою їх реалізації
Еволюційне (динамічне) тлумачення	передбачає інтерпретацію положень Конвенції з урахуванням змінюваниxx умов (у світлі сучасних умов) і обумовлює формування концепції Європейської Конвенції як «живого інструменту», яка вимагає її інтерпретації «в контексті умов сьогодення». (**Тлумачення за принципом «живого дерева»)**
Принцип «nullum crimen sine lege»	Ніхто не може бути покараний за вчинення чогось, що не заборонено законом Тільки право може визначати, що є злочином

Контрольні запитання і завдання.

Контрольні запитання.

1. Що розуміють під тлумаченням конвенції ЄСПЛ?
2. Розкрийте сутність принципів тлумачення конвенції ЄСПЛ
3. Охарактеризуйте види тлумачення конвенції ЄСПЛ за обсягом.
4. Розкрийте зміст конвенційного тлумачення.
5. Які методи (способи) тлумачення конвенції ЄСПЛ Вам відомі? Дайте їм коротку характеристику
6. Охарактеризуйте інші способи (методи) юридичного тлумачення. Що розуміють в ЄСПЛ під «методологією інтерпретації»?

Контрольні завдання.

1. Дайте аргументовану відповідь на питання: Чому Конвенцію визначають/характеризують як «живий інструмент»?
2.

РОЗДІЛ 5. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄСПЛ

Рішення Суду. Загальна характеристика. Види рішень.

Окремі думки суддів

Поняття прецедентного праваЄСПЛ.

Після вивчення цієї теми Ви зможете:

1) пояснити, що таке рішення ЄСПЛ;

2) назвати та охарактеризувати структуру рішення ЄСПЛ, окремих його елементів: «Процедура», «Факти», « Право», «Постанова»

3)розрізняти види рішень (щодо прийнятності або по суті справи)

4) знати процедуру публікації та виконання судових рішень

5) аналізувати окремі думки суддів;

6) пояснити поняття прецедентного права ЄСПЛ

Ключові терміни: рішення ЄСПЛ,окремі думки суддів, прецедентне право ЄСПЛ

Додаткова література до вивчення теми:

1. Головатий С. Верховенство права: монографія: у 3 кн./ Сергій Головатий. – К.: Фенікс, 2006. – 1447 с. (бібліографія; додаток; глосарій; рез.англ.).

2.Головатий С. Про людські права. Лекції. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016.- і-ххіv, 760 с. (додатки: бібліографія; глосарій).

2. Ягунов Д.В. Практика європейського суду з прав людини(прециденти та коментарі з кримінального судочинства) / за ред. та зі вступ. словом Й.Л.Бронза. – Одеса. Фенікс, 2010. – 256 с.

3. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України : навч. посіб. / автколл. : М. В. Мазур, С. Р. Тагієв, А. С. Беніцький, В. В. Кострицький. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 600 с.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. Редакція від 2.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 13.12.2021).

5.Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека. Русская версия данного Руководства была издана ОБСЕ/БДИПЧ при финансовой поддержке правительства Австрии, 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETCHauptseite/manual/versionen/russian/01_Introduction.pdf.

Рекомендовані до перегляду фільми:

1. Славік Бігун . Пенальті правосуддя. АПОКРИФИ.

Рішення ЄСПЛ, рекомендовані для опрацювання:

1. ECtHR, Streletz, Kessler and Krens v. Germa8 ny. – 22 March 2001. – Applications nos. 34044/96, 35532/97 and 44801/98. 14. ECtHR, Huntamaki v Finland. – 6 March 2012. – Application no. 54468/09.
2. ECtHR, Alimucaj v Albania. – 7 February 2012. – Application no. 20134/05.
3. ECtHR, Protopapa v. Turkey. – 24 February 2009. – Application no. 16084/90
4. ECtHR, Kokkinasis v Greece. – 25 May 1993.
5. ECtHR, Kononov v. Latvia. – 24 July 2008. – Application no. 36376/04.
6. Beth Van Schaak. Crimen Sine Lege: Judicial Lawmaking at the Intersection of Law and Morals // The Georgetown Law Journal. – 2008. – Vol. 97: 119. – 119–192 p. 20. ECtHR, Jorgic v. Germany. – 12 July 2007. – Application no. 74613/01.
7. ECtHR, S. W. v. United Kingdom. – 22 No8 vember 1995. – Application no. 20166/92.
8. ECtHR, C. R. v. the United Kingdom. – 22 No8 vember 1995. – Application no. 20190/92.
9. ECtHR, Kolk, Kislyiy v Estonia. – Appli8 cation no. 23052/04? Application no. 24018/04.
10. ECtHR, K8H. W. v Germany. – Application no. 37201/97. – 22 March 2001

5.1. Рішення Суду. Загальна характеристика

Методичні рекомендації

Рішення Суду приймається англійською або французькою мовами, або ж обома цими мовами. «Винесенням» рішення комітету або палати, як правило, є його пересилка сторонам по справі, при цьому рішення палати може бути винесено і у відкритому слуханні. Рішення ЄСПЛ мають певну структуру, яка значно відрізняється від структури рішення українського суду..

Типове рішення палати ЄСПЛ має наступну структуру:

1). **Титульна сторінка**. На ній зазначається: орган, який ухвалив рішення (палата), назва справи, тип рішення (рішення або ухвала), місто та дата ух- валення рішення, а також фраза «Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням» (англ. – «This judgment is final but may be subject to editorial revision») або ж фраза «Це рішення стане остаточним за обставин, передбачених в статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням» (англ. – «This judgment will become final in the circumstances set out in Article 44 § 2 of the Convention. It may be subject to editorial revision»).

Порада: при цитуванні «палатних» рішень ЄСПЛ в своїх процесуальних документах адвокат повинен завжди посилатися саме на ті рішення Суду, які вже стали остаточними (наскільки б доречним та цікавим для справи його клієнта не було рішення, нещодавно винесене Судом). Сам Суд, як правило, ніколи не посилається в своїх рішеннях на ті свої нещодавні рішення, які ще не стали остаточними. Це пояснюється тим, що рішення палати може бути оскаржене до Великої палати, яка згодом може прийти до інших висновків порівняно з тими, що були викладені врішенні палати. Зазначене не стосується рішень комітету чи Великої палати, які оскаржити не можна.

2). **Назва справи, список суддів**, які проводили слухання по заяві і ухвалили рішення, а також дати проведення слухань за зачиненими дверима.

3). **Розділ «Процедура»** (англ. – Procedure, франц. – Procédure). У цій частині перераховуються наступні відомості: номер та дата подачі заяви, ім'я (назву) заявника, його громадянство чи держава реєстрації (коли мова йде про юридичну особу), особи, які представляють заявника та уряд-відповідача, коротке викладення скарг заявника, а також будь-які інші процесуальні питання та рішення, прийняті Судом (коли та куди передана заява, коли проводилися усні слухання (якщо такі були), хто на них виступав, тощо).

Порада: саме в розділі «Процедура» можна швидше за все на перший погляд зрозуміти скарги заявника і з'ясувати для себе, чи стосується це рішення питання, відповідь на яке шукає адвокат по справі клієнта, і від- повідно вирішити для себе, чи варто далі читати це рішення повністю.

4**). Розділ «Факти»** (англ. – The facts, франц. – En fait). Ця частина включає два основі підрозділи: (1) власне, викладення обставин справи заявника, в т.ч. обставини, які передували подачі справи до Суду, національні прова- дження тощо (англ. – The circumstances of the case, франц. – Les circonstances de l'espèce), та (2) «Відповідне національне і [при необхідності] міжнародне право і практика». У підрозділ 2 Суд включає положення національного зако- нодавства та національну судову практику, які мають відношення до справи, відповідні міжнародно-правові акти (окрім Конвенції та Протоколів до неї, положення яких цитуються далі при розгляді скарг заявника), відповідну 51 практику та документи інших міжнародних судових установ та організацій (наприклад, Міжнародного суду ООН, Міжамериканського суду з прав людини, Уповноваженого Ради Європи з прав людини, Парламентської асамблеї Ради Європи, Комітету Ради Європи із запобігання катувань тощо). Крім того, інколи ця частина рішення містить ще один розділ – «Порівняльне право», в якому Суд узагальнює національне законодавство та/або практику інших держав-членів Ради Європи (а інколи й інших держав) з того чи іншого питання, яке розглядається в рішенні, з метою встановлення того, чи існує між державами консенсус по такому питанню. Результати такого дослідження важливі для того, щоб Суд потім визначив, чи має держава-відповідач широку (немає консенсусу) чи вузьку свободу (є консенсус) розсуду з того чи іншого питання за Конвенцією.

5). **Розділ «Право»** (англ. – The law, франц. – En droit). Це найголовніша структурна частина рішення Суду (дещо схожа на мотивувальну частину на- ціонального судового рішення). В залежності від кількості скарг заявника цей розділ може поділятися на декілька підрозділів, кожен з яких має наступну структуру: «стверджуване порушення статті…» (викладення скарги заявника та цитування відповідного положення Конвенції чи Протоколу до неї; розгляд питання прийнятності (англ. – admissibility, франц. – recevabilité) скарги (аргументи уряду, аргументи заявника та їхня оцінка Судом та його висновки щодо прийнятності), розгляд суті (англ. – merits, франц. – fond) скарги (аргументи уряду, аргументи заявника, їх оцінка Судом (викладення загальних принципів з практики Суду, які стосуються відповідної скарги, їх застосування в даній справі та висновок Суду щодо наявності чи відсутності порушення). Порада: ця частина рішення є найбільш важливою. По-перше, саме в ній можна швидко знайти посилання на інші подібні справи Суду (в частині, в якій Суд викладає загальні принципи з того чи іншого питання, завжди цитуються інші подібні справи). По-друге, саме ця частина рішення Суду допомагає швидко, не вдаючись до повного прочитання всього рішення, починаючи з почасти досить довгої його частини «Факти», зорієнтуватися в тому, про що ця справа (це видно із скарги заявника), в чому полягають скарги та яку їм дав оцінку Суд, а відтак переконатися в тому, чи дійсно вона стосується того питання, з яким адвокат зіткнувся у справі клієнта. Якщо ні, то немає необхідності перечитувати все рішення (яке часто займає кілька десятків сто-

рінок і більше), тим самим значно заощаджується час. Якщо ж так, то адвокат зможе більш детально та повністю прочитати це рішення та, за необхідності, послатися на нього в своєму рішенні.

6). **Розділ «Застосування статті 41 Конвенції»** (у відповідних випадках, коли йдеться про нанесення шкоди/витрат): цитування статті 41 Конвенції, вимоги заявника за статтею 41 Конвенції, коментарі уряду на такі вимоги та висновок Суду.

7). **Резолютивна частина**. У цій частині рішення Судом резюмується, серед іншого, чи є скарги заявника прийнятними, чи було порушення того чи іншого положення та як ухвалювалося рішення з цих питань (одноголосно чи інакше). Якщо рішення не було ухвалено одноголосно, то відповідно будуть перераховані окремі думки суддів, які можуть співпадати або не співпадати з рішенням більшості. Окрема думка, яка співпадає з рішенням більшості (англ. – separate opinion або concurring opinion (співпадаюча думка)) – суддя погодився з висновками більшості суддів, але не погодився з мотивацією, яка стояла в основі їхнього висновку. Окрема думка, яка не співпадає з рішенням більшості, або особлива думка (англ. – dissenting opinion) – суддя непогодився з висновком більшості щодо порушення (відсутності порушення).

8). **Підпис** голови Палати та секретаря Секції, а також інформація, якою мовою ухвалено рішення, де та коли (наприклад, «Вчинено англійською та французькою мовами й оголошено на публічному слуханні в Палаці прав людини у Страсбурзі 20 листопада 2014 року»).

9). **Окремі думки суддів (за наявності).**

Види (типи) рішень ЄСПЛ

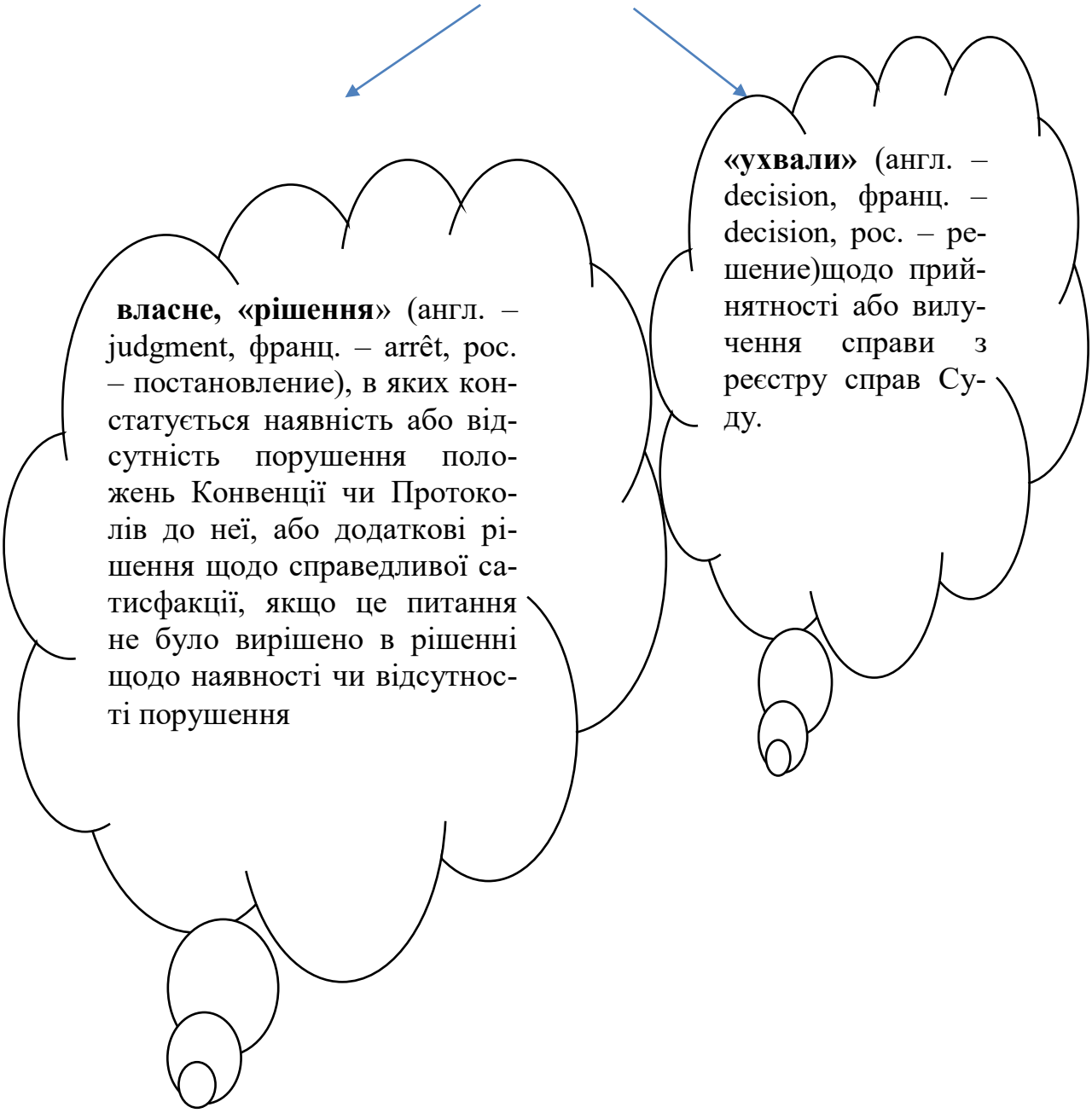

5.2. Окрема думка судді ЄСПЛ

Separate Opinion The Way To Fairness

Окрема Думка Шлях До Справедливості .

Пауло Пінто Де Альбукерке

Право суддів ЄСПЛ на окрему думку передбачено частиною 2 статті 45 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку».

Регламент Європейського Суду у частини 2 правила 74 встановлює, що «Будь-який суддя, що брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди».

Слід зазначити, що окрема думка – це один із засобів реалізації принципів незалежності суддів, їхнього вільного волевиявлення та рівноправ'я, повного та всебічного розгляду справи. Реалізація права на окрему думку є правовою формою статусу судді, яка сприяє зростанню рівня його відповідальності. Наявність окремої думки судді сприяє пошуку істини, дає можливість зміцнити мотивувальну частину рішення, висновок суду, створює базу для глибокого вивчення проблеми та формування наукової доктрини.

Варіанти окремих думок

співпадаюча думка (concurring opinion) у випадку, коли суддя погоджується з рішенням Суду, але хотів би наголосити на деяких нюансах своєї позиції, підкреслити її
частково неспівпадаюча думка(separate opinion) – окрема думка, коли суддя лише частково погоджується з висновками Суду чи погоджується, проте, з інших мотивів. Уявляється, що в цьому випадку у судді є більша свобода розсуду в частині власної аргументації
неспівпадаючу окрему думку(dissenting opinion), коли суддя не погоджується з висновками Суду
частково співпадаюча, частково неспівпадаюча окрема думка (partly concurring, partluy dissenting opinion) комбінація

Консультативний висновок ЄСПЛ

З метою розвантаження ЄСПЛ, збільшення юрисдикції ЄСПЛ, пришвидшення розгляду типових справ у листопаді 2017 р. Україна стала однією з держав-учасниць Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які ратифікували Протокол №16 до Конвенції ЄСПЛ.

Протокол №16 покликаний зміцнити зв'язок між Європейським судом та найвищими судами держав-учасниць, створивши платформу для судового діалогу, таким чином сприяючи застосуванню національними судами практики Європейського суду; допомогти переходу з ex post (з лат. перед подією) на ex ante (з лат. після події) у вирішенні низки питань щодо тлумачення положень Конвенції на рівні держави, що у довготривалій перспективі дозволить зберегти «цінні ресурси» Європейського суду.

Основним нововведенням, запровадженим Протоколом №16, стало надання можливості вищим судовим установам держав-учасниць звертатися до Європейського суду за консультативними висновками щодо принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї. При цьому «вищий суд» кожна договірна держава повинна визначити самостійно, задекларувавши відповідне застереження, а також має право змінити його в будь-який момент. В Україні для цілей Протоколу №16 «вищим судом» визначено Верховний суд.

Варто зауважити, що зазначений інструмент звернення за консультативним висновком до Європейського суду є виключно факультативним. Тобто таке право вищий суд реалізує за власною волею та може бути зупинене в будь-який момент шляхом направлення заяви про відкликання звернення за

консультативним висновком.Для того щоб відповідний запит був визнаний «прийнятним» для цілей надання консультативного висновку, останній має відповідати *таким критеріям:*

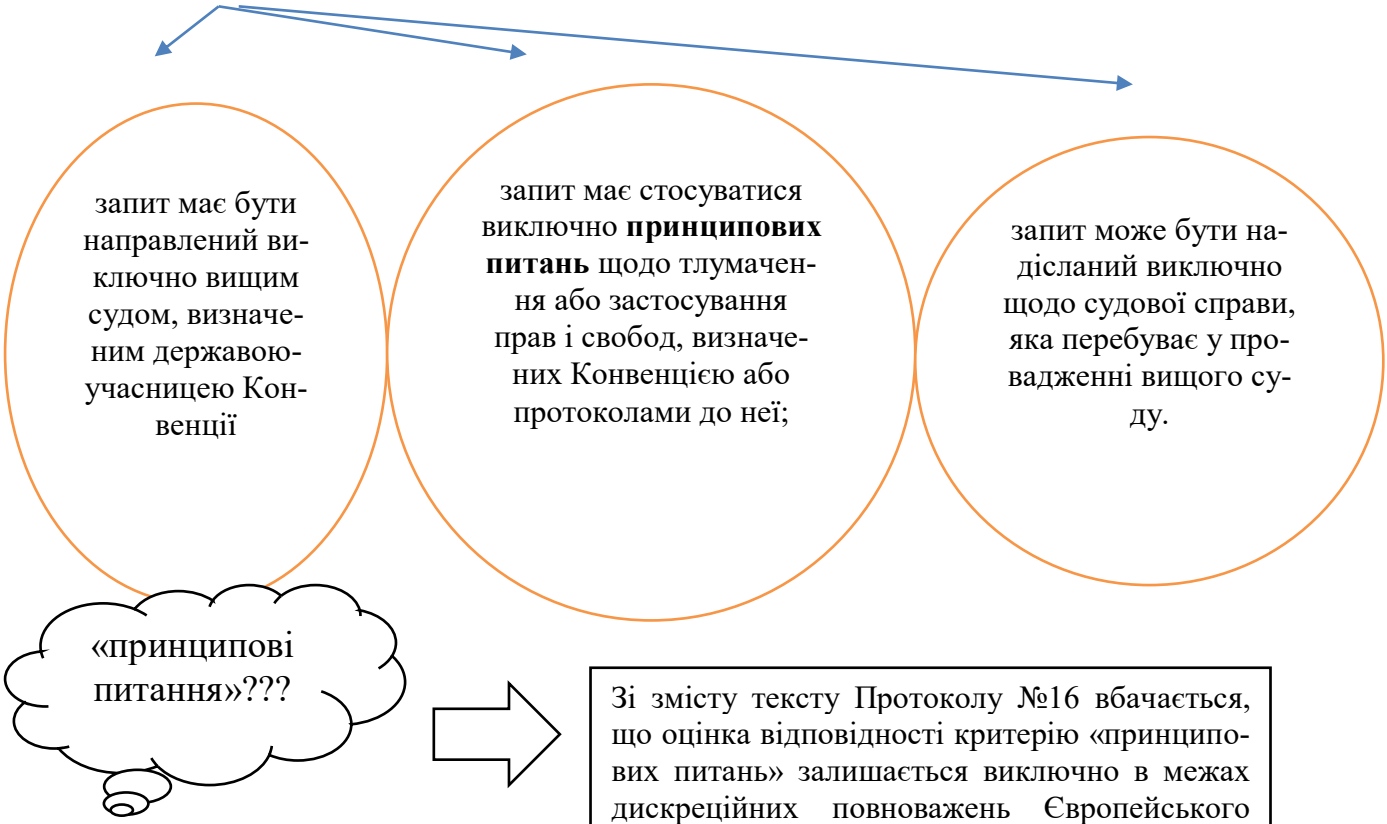

Особливості розгляду міждержавних спорів:

1. Європейський суд з прав людини розглядає заяви щодо порушень лише тих прав та свобод, що гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини.
2. Використання усіх доступних ефективних національних засобів юридичного захисту є обов'язковою передумовою для звернення до Суду.
3. строк звернення до Суду не може бути пропущений (строк звернення – протягом шести місяців з дня ухвалення остаточного рішення національного суду, яке не підлягає оскарженню);
4. Справа ще не розглядалася Судом з тих самих підстав і не використано іншого міжнародного механізму захисту права.
5. Процедура розгляду – письмова.
6. Розгляд заяв–безкоштовний.

5. 3. Прецедентне право ЄСПЛ

Якщо Конвенція є скелетом, то прецедентне право є плоттю, яка дає йому життя

Фредерік Куін

Найбільш потужним інструментом досягнення [illegible]ості судової практики є судовий прецедент. Термін «прецедент» (від лат. praecēdēns – попередній) має багато значень, хоча всі види прецедентів призначені для того, щоб їх дотримувалися тією чи іншою мірою у судовій практиці. Цей термін використовується насамперед у контексті: 1) судового прецеденту в англосаксонській правовій сім'ї (країн «загального права»); 2) судового прецеденту у романо-германській правовій сім'ї (країн «континентального права»); 3) переконливого судового прецеденту. Застосовують термін «прецедент» також в інших випадках, однак ці є найбільш поширеними і важливими.

Судовий прецедент в англосаксонській правовій сім'ї. Рецепція римського права та кодифікація наполеонівської епохи зробили європейське право досить визначеним. Натомість в Англії не було ані такої рецепції, ані писаного права у всій його повноті, що й призвело до створення доктрини англосаксонського прецеденту. Англосаксонський прецедент характеризується тим, що він вважається певною мірою обов'язковим принаймні для судів нижчих інстанцій. Цей прецедент базується на доктрині, яка дістала назву «stare decisis et non quieta movere», або скорочено «stare decisis», що означає «слідування вирішеному раніше». Втім, не слід думати, що такий прецедент буде діяти довічно чи що він може бути подоланий лише тією ж інстанцією, яка його прийняла, або вищою інстанцією (overruling). Так, існує техніка «механізму розрізнення» (tool of distinguishing, technique of distinguishing), за якою суди нижчих інстанцій не застосовують прецедент із посиланням на певні відмінності в обставинах справи. Крім того, прецедентне рішення вважається обов'язковим лише в частині аргументації, з якої виводиться певне правило, принцип, підхід («ratio decidendi»), застосування якої призвело до вирішення справи вищим судом тим чи іншим способом за даних конкретних обставин. Решта прецедентного рішення, зокрема і правові позиції, сформульовані судом «між іншим» (мають назву «obiter dictum»), не є обов'язковою. При цьо-

му єдиного загальновизнаного способу відокремлення ratio decidendi від obiter dictum не існує, тому таке відмежування може бути нелегким . Суди зазвичай наважуються відхилитися від прецеденту, якщо вважають, що він застарів, не відповідає новим потребам суспільства, якщо застосування прецеденту призвело б до небажаних результатів, або якщо дійдуть висновку про його помилковість. Водночас певна умовність «загальнообов'язковості» англосаксонського прецеденту призводить до того, що такі прецеденти мають різну «вагу» – прецедент, що був неодноразово підтверджений, вважається «вагомішим» за той, що підтверджувався рідше чи не підтверджувався надалі взагалі. Отже, застосування англосаксонського прецеденту не є ані однозначною, ані легкою справою. Втім, оскільки Україна належить до країн континентального права, то зупинятися на цьому надалі навряд чи варто.

Судовий прецедент у романо-германській правовій сім'ї Аналогів прецедентним рішенням в описаному вище значенні у країнах континентального права немає і бути не може. Причиною є принципова різниця у підходах правових систем: у країнах загального права використовується метод індукції – від окремого до загального, тоді як у країнах континентального права застосовують метод дедукції – від загального до окремого.

Іншими словами, в англосаксонських країнах правило створюється шляхом вирішення низки справ зі своїми відмінностями в обставинах, і на цій базі з часом виводиться більш загальне правило, яке охоплює певну категорію життєвих ситуацій. Натомість у континентальному праві вважається, що закон містить всеохоплююче регулювання, яке застосовується судами в окремих справах. Звідси і якісна різниця між співвідношенням закону та судової практики: у континентальному праві судова практика «додає» до закону, а в загальному праві навпаки: закон «додає» до судової практики. Тому, незважаючи на збільшення законодавчого матеріалу і відмову від неухильного дотримання прецеденту у країнах загального права та підвищення правотворчої функції судів у країнах континентального права, роль законодавчих та судових органів у зазначених правових системах може скільки завгодно зближуватись, але ці два підходи не можуть бути ототожнені, доки існує зазначена різниця між співвідношенням закону та судової практики. Відповідно, і судові прецеденти у цих правових системах істотно відрізняються і не можуть бути зведені один до одного. Під судовим прецедентом у романо-германській правовій сім'ї розуміється інститут усталеної судової практики (jurisprudence constante), який є інструментом правотворчості судів країн континентального права. Суди країни континентального права за усталеним уявленням не можуть прецедентом створювати норми права. Але правотворення не обмежується встановленням текстів норм, а включає в себе і інтерпретацію, тлумачення закону6 . Йдеться, звичайно, не про так зване офіційне тлумачення, а про тлумачення у судовій практиці, без якого правозастосування є неможливим. Таке тлумачення, що дається судом при розгляді справ, не має загальнообов'язкової сили і має значення лише для сторін у цих справах. Водночас

якщо інтерпретація щодо певного правового питання поширюється настільки, що стає загальновживаною – усталеною, то можна казати про здійснення правотворення судовою практикою. Дійсно, якщо виходити з того, що право діє саме так, як його «здійснюють», тобто як і наскільки його буде дотримано (право як «закон у дії»), то можна дійти висновку, що встановлення правила поведінки не слід зводити до словесної форми закону, натомість потрібно включати до цього поняття і тлумачення. З цього випливає правотворча функція усталеної судової практики. Тому усталена судова практика є джерелом права країн романо-германської правової сім'ї, зокрема України. Такий самий механізм працює і при заповненні судами прогалин у законодавчому регулюванні, доки вони не будуть заповнені законодавцем.

Істотною відмінністю континентального прецеденту від англосаксонського є те, що останній може бути створений одним судовим рішенням, тоді як континентальний прецедент створюється більш демократично – завдяки появі низки судових рішень , тобто не нав'язується «зверху», а виникає якщо не внаслідок консенсусу , то принаймні внаслідок сприйняття правової позиції значною частиною юридичної спільноти.

Переконливий (авторитетний) прецедент. У країнах обох правових сімей існує і спільний для них вид прецеденту – так званий переконливий (авторитетний) прецедент (persuasive precedent): окремі судові рішення, які самі собою не створюють прецеденту ані в англосаксонському, ані в континентальному значенні, однак з огляду на авторитетність суду, що їх прийняв, істотно впливають на практику інших судів, хоча й не є обов'язковими для них. Зокрема, прецедент, створений судом нижчої інстанції, може мати значення переконливого прецеденту для суду вищої інстанції. Переконливий (авторитетний) прецедент може створюватись і рішенням іноземного суду та впливати на практику національного суду. Важко переоцінити і роль переконливого (авторитетного) прецеденту при застосуванні міжнародних договорів різними національними судами, для яких не існує вищого «наднаціонального» суду. Тому застосування переконливих (авторитетних) прецедентів, а також їх модифікація чи відхилення від них в інших переконливих прецедентах стають першими кроками перед тим, як роль судових рішень у таких справах стає схожою з роллю судових рішень за доктриною jurisprudence constante. До переконливих (авторитетних) прецедентів належать і прецеденти ЄСПЛ. Коли ЄСПЛ вирішує справу за участю, скажімо, України, то таке рішення є обов'язковим для України (наприклад, сплатити заявнику гроші). Водночас правові позиції, сформульовані ЄСПЛ при вирішенні справи, не мають загальнообов'язкового характеру, але застосовуються як переконливий прецедент. Так, в Англії Палата Лордів у справі «Лідс сіті консул проти Прайс та інших» у 2006 році сформулювала підхід щодо пріоритету у застосуванні в національних судах національного права над застосуванням прецедентної практики ЄСПЛ. У цьому рішенні також підкреслюється, що національні суди не повинні без вагомої причини розбавляти чи ослабляти впливу

прецедентної практики Страсбурга (пункт 87 рішення). При цьому якщо суд певної країни не враховує правових позицій ЄСПЛ, то такий суд створює ризик, що в майбутньому ЄСПЛ прийме рішення у справі проти країни суду. Це підсилює вплив рішень ЄСПЛ як авторитетних прецедентів. У країнах континентального права переконливими (авторитетними) прецедентами є окремі рішення вищих судів, які створюють підґрунтя для подальшого формування усталеної судової практики. Як зазначено у пункті 14 Висновку № 20 (2017) КРЄС, навіть одне рішення верховного суду, яке було ухвалене з метою встановити прецедент, може вважатися авторитетною судовою практикою. Отже, і рішення Верховного Суду мають силу переконливого (авторитетного) прецеденту.

Наразі необхідно констатувати, що в законодавстві України та його правозастосовній практиці, а також у наукових колах відсутній єдиний узгоджений підхід щодо визначення місця прецедентної практики Європейського Суду у правовій системі України. Так, в одних актах (наприклад, за Конституцією України, судді дотримуються лише букви закону, відсутнє також посилання на обов'язковість застосування прецедентної практики ЄСПЛ у Законі України «Про судоустрій та статус суддів») практика ЄСПЛ є лише правом судді, а не його обов'язком, в інших (наприклад, у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У Постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи») – це є безпосереднім обов'язком судді, оскільки прецедентна практика Європейського Суду є джерелом права. Іншими словами, в Україні правовий прецедент офіційно не визнається джерелом права. Однак рішення Європейського суду з прав людини, що визнає прецедентне право, можуть розглядатись в Україні як норми права

Виконання рішень Європейського суду з прав людини

передбачається ст. 46 Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Це положення створює специфічні правові зобов'язання для держави-відповідача. Контроль за виконанням рішень покладено на Комітет міністрів Ради Європи.

В Україні відповідно до ст. 3 Закону України „Про виконавче провадження" рішення Європейського суду з прав людини виконуються Державною виконавчою службою України.

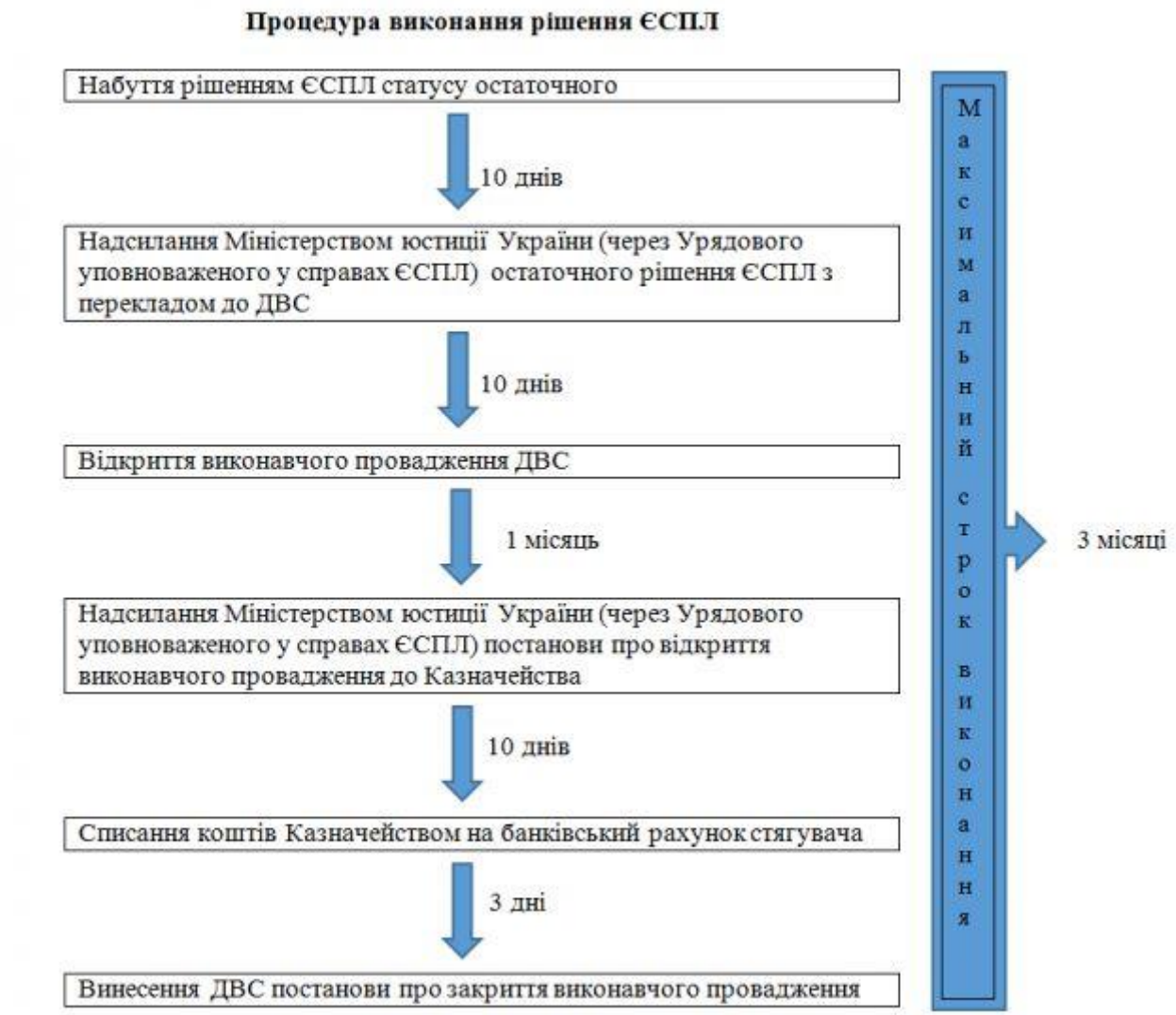

ГЛОСАРІЙ

	правоконкретизаційний прецедент, а саме як правозастосовчий акт, у якому через правоположення конкретизуються норми Конвенції і який має прецедентний характер для самого Суду та правотворче значення для правових систем держав-учасниць Конвенції; мають змішану юридичну природу. З одного боку, вони поєднують у собі ознаки правозастосовчих та інтерпретаційноправових актів, а з іншого, – є результатом правозастосовчої конкретизації.
Рішення ЄСПЛ	
	Це невід'ємний елемент рішення ЄСПЛ, виражений у формі офіційного документа, що додається до остаточного рішення в справі, у якому суддя або колегія суддів, які брали участь у її розгляді, на основі фундаментальних знань і професійного досвіду висловлюють власні правові позиції з питань, що стосуються конкретної справи, наводячи при цьому аргументи й факти, які, на їх погляд, не дають змогу погодитись з усім чи певними пунктами рішення більшості або, навпаки, наводяться на йогопідтримку Завгородній В.А.
Окрема думка судді ЄСПЛ	
	Окремі судові рішення, які самі по собі не створюють прецеденту (в класичному розумінні), тим не менше з огляду на авторитетність суду, що їх прийняв, істотно впливають на практику інших судів. (В Україні це рішення ЄСПЛ, так і Верховного Суду України).
Переконливий (авторитетний) прецедент	

Консультативний висновок

Є рекомендаційним актом реагування Європейського суду з прав людини на запит вищого суду уповноваженого державою-членом Ради Європи щодо принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод людини або протоколами до неї.

Чепель О.

Контрольні запитання і завдання.

Контрольні запитання.

1. Що таке рішення ЄСПЛ?
2. Розкрийте структуру рішеньЄСПЛ
3. Охарактеризуйте типи/види рішень ЄСПЛ.
4. Що таке окрема думка судді ЄСПЛ?
5. Які варіанти окремих думок суддів до рішень ЄСПЛ Вам відомі? Дайте їм коротку характеристику
6. Охарактеризуйте прецедентне право ЄСПЛ.
7. Що таке консультативні висновки ЄСПЛ?
8. Визначте особливості розгляду міждержавних спорів.

Контрольні завдання.

1. Дайте аргументовану відповідь на питання: Чому застосування практики ЄСПЛ українськими судами є необхідною ?
2. Яке значення має застосування прецедентної практики ЄСПЛ у правовому колі України?
3. Охарактеризуйте процедуру виконання рішень ЄСПЛ.
4. Яка юридична сутність судових рішень ЄСПЛ?

ДОДАТКИ

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

UKR - 2021/

Формуляр заяви

Примітка щодо цього формуляру

Цей формуляр заяви є офіційним юридичним документом та може вплинути на Ваші права і обов'язки. Будь ласка, дотримуйтесь вказівок, які містяться у «Нотатці для заповнення формуляру заяви». Переконайтеся, що Ви заповнили кожну графу, яка відповідає Вашій ситуації, та надали всі необхідні документи.

Увага: Якщо Ви подасте неповну заяву, вона не буде прийнята (див. статтю 47 Регламенту Суду). Зауважте зокрема, що стаття 47 § 2 (a) ВИМАГАЄ, щоб стислий виклад фактів, скарг та інформація про дотримання критеріїв прийнятності були на відповідних сторінках формуляру заяви. Заповнений формуляр заяви повинен дозволяти Суду визначити суть та обсяг заяви, не звертаючись до будь-яких інших документів.

Наклейка зі штрих-кодом

Якщо Суд вже надіслав Вам набір наклейок зі штрих-кодом, будь ласка, наклейте одну з них тут.

№ справи

Якщо Суд вже повідомив Вас про номер, який надано Вашій справі за цими скаргами, будь ласка, вкажіть його тут.

A. Заявник

A.1. Фізична особа

Цей розділ стосується лише заявників, які є фізичними особами. Якщо заявник є юридичною особою, йому треба перейти до розділу A.2.

1. Прізвище

2. Ім'я та по-батькові

3. Дата народження

Д Д М М Р Р Р Р — наприклад, 31/12/1960

4. Місце народження

5. Громадянство

6. Адреса

7. Телефон (включно з міжнародним кодом)

8. Електронна пошта (якщо є)

9. Стать ◯ чоловіча ◯ жіноча

A.2. Юридична особа

Цей розділ треба заповнити тільки у тих випадках, коли заявником є підприємство, неурядова організація чи інша юридична особа. У цьому випадку також заповніть, будь ласка, розділ D.1.

10. Назва

11. Ідентифікаційний номер (за наявності)

12. Дата реєстрації чи створення (якщо є)

Д Д М М Р Р Р Р — наприклад, 27/09/2012

13. Вид діяльності

14. Юридична адреса

15. Телефон (включно з міжнародним кодом)

16. Електронна пошта

B. Держава/держави, проти якої/яких подається заява

17. Поставте відмітку навпроти держави/держав, проти яких подається заява

- ☐ ALB - Албанія
- ☐ AND - Андорра
- ☐ ARM - Вірменія
- ☐ AUT - Австрія
- ☐ AZE - Азербайджан
- ☐ BEL - Бельгія
- ☐ BGR - Болгарія
- ☐ BIH - Боснія і Герцеговина
- ☐ CHE - Швейцарія
- ☐ CYP - Кіпр
- ☐ CZE - Чеська Республіка
- ☐ DEU - Німеччина
- ☐ DNK - Данія
- ☐ ESP - Іспанія
- ☐ EST - Естонія
- ☐ FIN - Фінляндія
- ☐ FRA - Франція
- ☐ GBR - Сполучене Королівство
- ☐ GEO - Грузія
- ☐ GRC - Греція
- ☐ HRV - Хорватія
- ☐ HUN - Угорщина
- ☐ IRL - Ірландія
- ☐ ISL - Ісландія
- ☐ ITA - Італія
- ☐ LIE - Ліхтенштейн
- ☐ LTU - Литва
- ☐ LUX - Люксембург
- ☐ LVA - Латвія
- ☐ MCO - Монако
- ☐ MDA - Молдова
- ☐ MKD - Північна Македонія
- ☐ MLT - Мальта
- ☐ MNE - Чорногорія
- ☐ NLD - Нідерланди
- ☐ NOR - Норвегія
- ☐ POL - Польща
- ☐ PRT - Португалія
- ☐ ROU - Румунія
- ☐ RUS - Російська Федерація
- ☐ SMR - Сан-Марино
- ☐ SRB - Сербія
- ☐ SVK - Словаччина
- ☐ SVN - Словенія
- ☐ SWE - Швеція
- ☐ TUR - Туреччина
- ☐ UKR - Україна

C. Представник(и) заявника – фізичної особи

Для заявника – фізичної особи на цьому етапі провадження не обов'язково бути представленим юристом. Якщо заявник не має представника, він повинен перейти до розділу E.
Якщо заява від імені фізичної особи подається іншою особою, яка не є юристом (наприклад, родичем, другом або опікуном), ця особа повинна заповнити розділ C.1; якщо заява подається юристом, юрист повинен заповнити розділ C.2. В обох випадках необхідно заповнити розділ C.3.

C.1. Представник, який не є юристом

18. В якій якості Ви представляєте заявника (родинний

19. Прізвище

20. Ім'я та по-батькові

21. Громадянство

22. Адреса

23. Телефон (включно з міжнародним кодом)

24. Факс

25. Електронна пошта

C.2. Юрист

26. Прізвище

27. Ім'я та по-батькові

28. Громадянство

29. Адреса

30. Телефон (включно з міжнародним кодом)

31. Факс

32. Електронна пошта

C.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого представника діяти від його імені. Для цього заявник ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником представник повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній вище особі представляти мої інтереси у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

33. Підпис заявника

34. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Я погоджуюсь представляти заявника у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

35. Підпис представника

36. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Електронне спілкування між представником та Судом

37. Електронна пошта для облікового запису eComms (якщо представник вже використовує eComms, будь-ласка, надайте електронну адресу існуючого облікового запису eComms)

Заповнюючи це поле, Ви погоджуєтеся використовувати систему eComms.

D. Представник(и) заявника-юридичної особи

Якщо заявником є організація, вона повинна бути представленою в Суді особою, яку уповноважили діяти від імені і в інтересах цієї організації (наприклад, належним чином уповноважений директор або співробітник). Інформацію про уповноважену особу необхідно навести у розділі D.1.
Якщо уповноважена особа доручає юристу діяти від імені організації АБО якщо уповноважена особа є також юристом, який діє від імені організації, необхідно також заповнити розділи D.2 та D.3

D.1. Представник організації

38. [redacted]

39. Прізвище

40. Ім'я та по-батькові

41. Громадянство

42. Адреса

43. Телефон (включно з міжнародним кодом)

44. Факс

45. Електронна пошта

D.2. Юрист

46. Прізвище

47. Ім'я та по-батькові

48. Громадянство

49. Адреса

50. Телефон (включно з міжнародним кодом)

51. Факс

52. Електронна пошта

D.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого юриста діяти від його імені. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником юрист повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній в розділі D.2 особі представляти інтереси організації у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

53. Підпис представника організації

54. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Я погоджуюсь представляти організацію у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

55. Підпис юриста

56. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Електронне спілкування між представником та Судом

57. Електронна пошта для облікового запису eComms (якщо представник вже використовує eComms, будь-ласка, надайте електронну адресу існуючого облікового запису eComms)

Заповнюючи це поле, Ви погоджуєтеся використовувати систему eComms.

Предмет заяви

В цій частині формуляру слід надати всю інформацію стосовно фактів, скарг та вичерпання національних засобів правового захисту, а також відповідності вимогам статті 35 § 1 Конвенції щодо шестимісячного строку подання заяви (розділи E, F і G). Не можна залишати ці розділи незаповненими або просто посилатися на аркуші, що додаються (див. статтю 47 § 2 Регламенту, Практичну рекомендацію з подання заяви, а також «Нотатку для заповнення формуляру заяви»).

E. Описання фактів

58.

Описання фактів (продовження)

59.

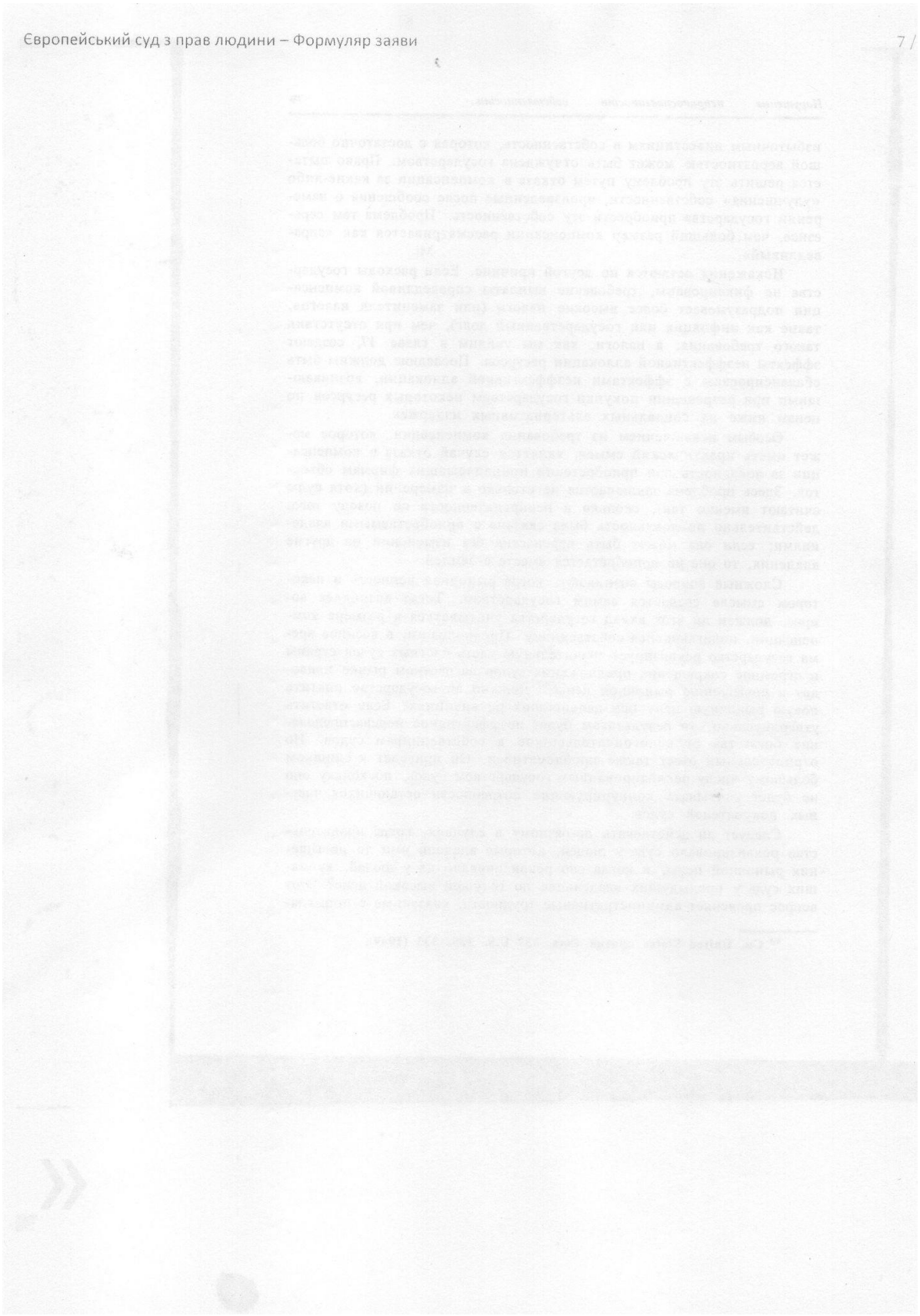

Описання фактів (продовження)

60.

F. Заява про стверджувані порушення Конвенції та/або Протоколів до неї і Ваші доводи

Стаття	Пояснення

Заява про стверджувані порушення Конвенції та/або Протоколів до неї і Ваші доводи (продовження)

[illegible]	Пояснення

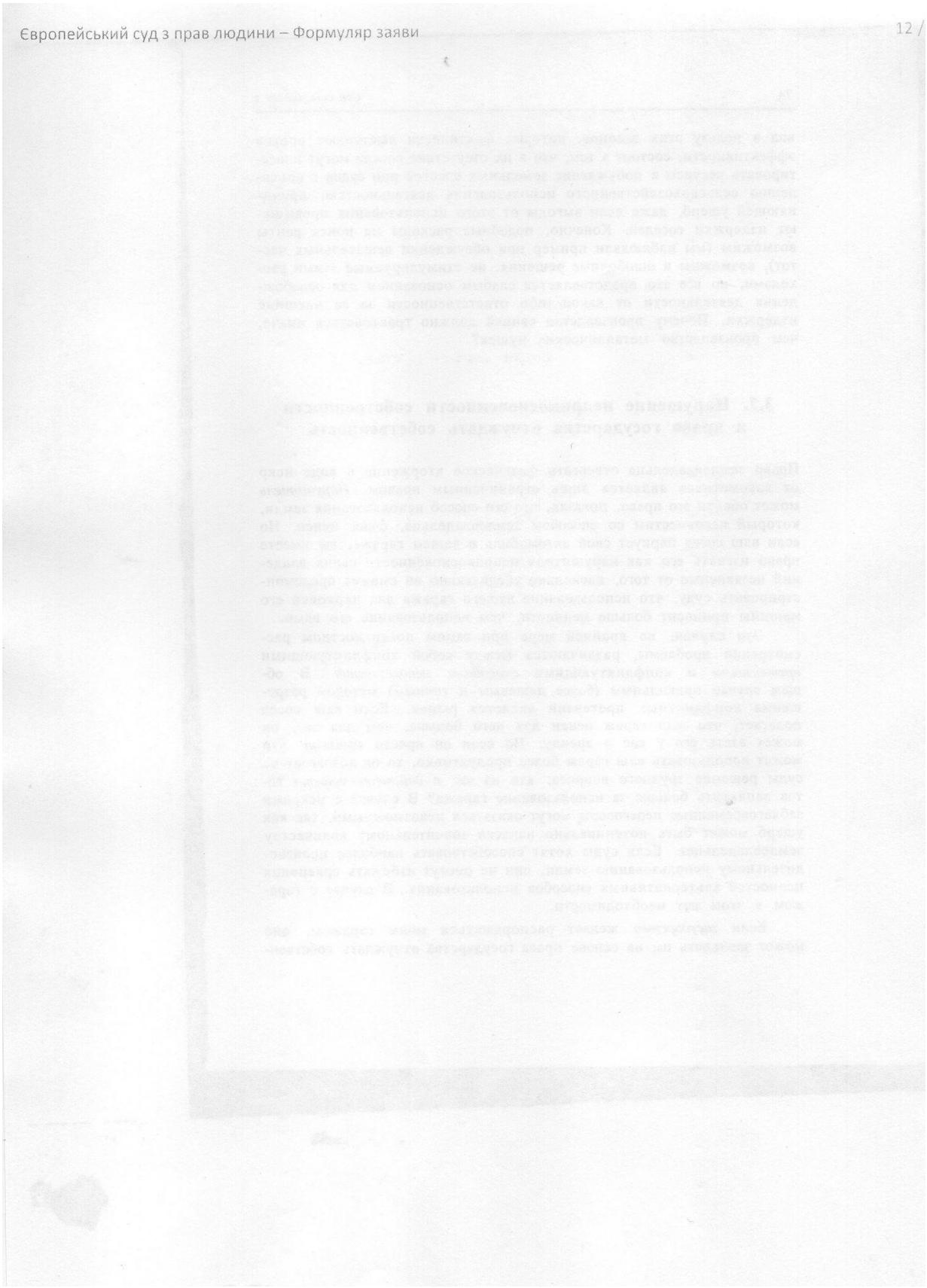

G. Відповідність критеріям прийнятності, які викладені у статті 35 § 1 Конвенції

Навпроти кожної скарги, будь ласка, вкажіть, чи використали Ви всі доступні засоби правового захисту у відповідній держав включаючи апеляції. Також, щоб довести, що ви дотрималися шестимісячного строку подання заяви, вкажіть дату, коли бул прийняте, оголошене та отримане остаточне рішення на національному рівні

63. Скарга	Інформація про використані засоби правового захисту та дата остаточного рішення

64. Чи є або була у Вас можливість подати апеляцію чи звернутися до іншого засобу правового захисту, яку Ви не використали?
- ◯ Так
- ◯ Ні

65. Якщо Ви відповіли «так» на поставлене вище запитання, будь ласка, вкажіть, яку апеляцію Ви не подали або який засіб захисту не використали і чому

H. Інформація про розгляд скарг в інших міжнародних органах (якщо такі скарги подавалися)

66. Чи подавали Ви якусь із цих скарг до будь-якого іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання?
- ◯ Так
- ◯ Ні

67. Якщо Ви відповіли «так» на поставлене вище запитання, будь ласка, надайте короткий опис провадження, про яке йдеться (подані скарги, назва міжнародного органу, дати і характер прийнятих рішень)

68. Чи заявник мав або має інші заяви в Європейському суді?
- ◯ Так
- ◯ Ні

69. Якщо Ви відповіли «так» на поставлене вище запитання, будь ласка, вкажіть номери заяв

I. Список супровідних документів

Вам потрібно додати повні та розбірливі *копії* всіх документів. Суд не поверне Вам ці документи. Тому Вам потрібно надати тільки копії і не надсилати оригінали. Вам СЛІД:

- впорядкувати документи в хронологічному порядку і за провадженнями;
- провести суцільну нумерацію сторінок та
- НЕ зшивати, НЕ скріплювати та НЕ склеювати документи.

70. Нижче наведіть, будь ласка, перелік документів у хронологічному порядку з коротким описом. Вкажіть номер сторінки, на якому можна знайти кожен з наданих документів

1. _____ стор.
2. _____ стор.
3. _____ стор.
4. _____ стор.
5. _____ стор.
6. _____ стор.
7. _____ стор.
8. _____ стор.
9. _____ стор.
10. _____ стор.
11. _____ стор.
12. _____ стор.
13. _____ стор.
14. _____ стор.
15. _____ стор.
16. _____ стор.
17. _____ стор.
18. _____ стор.
19. _____ стор.
20. _____ стор.
21. _____ стор.
22. _____ стор.
23. _____ стор.
24. _____ стор.
25. _____ стор.

Інші зауваження

Чи є у Вас інші зауваження стосовно Вашої заяви?

71. Зауваження

Декларація та підпис

Я свідомо заявляю, що, в міру моїх знань і розуміння, відомості, які я надав у цій заяві, є правильними.

72. Дата

Д Д М М Р Р Р Р наприклад, 27/09/2015

Заявник(и) чи його(їхні) представник(и) повинні підписатися у наведеній для цього нижче графі.

73. Підпис(и) ◯ Заявник(и) ◯ Представник(и) - Поставте необхідну відмітку

Призначення особи, з якою ведеться листування

Якщо заявників декілька або якщо заявник призначив декілька представників, будь ласка, вкажіть ім'я та адресу однієї особи, з якою Суд листуватиметься. Якщо заявник має представника, Суд листуватиметься тільки з представником (незалежно від того юрист він чи ні).

74. Ім'я та адреса ◯ заявника ◯ представника - Поставте необхідну відмітку

Заповнений формуляр заяви повинен бути підписаний і надісланий поштою на наступну адресу:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE

893669e1-66ca-4653-b9e0-2de2561a694b

Нотатка для заповнення формуляру заяви

I. Що потрібно знати перш ніж почати заповнювати формуляр заяви

Які скарги може розглядати Суд?

Європейський суд з прав людини – це міжнародний суд, який може розглядати тільки заяви від осіб, організацій та підприємств, які стверджують, що їхні права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини, були порушені. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого значна кількість європейських держав зобов'язалися забезпечувати певні фундаментальні права. Ці права викладені в самій Конвенції, а також у Протоколах №№ 1, 4, 6, 7, 12 і 13 до неї. До зазначених протоколів приєдналися лише окремі держави. Вам слід ознайомитись із цими документами, тексти яких додаються.

Суд не може розглядати будь-які скарги. Його повноваження визначені критеріями прийнятності, які викладені в Конвенції і які визначають, хто може подати заяву, коли та з яких питань. Понад 90 % заяв, що розглядаються Судом, визнаються неприйнятними. Тому Вам необхідно перевірити, чи відповідають Ваші скарги критеріям прийнятності, описаним нижче.

Суд може розглянути Вашу справу тільки за наступних умов:

- Ваші скарги стосуються **порушення одного чи декількох прав,** викладених у Конвенції та Протоколах до неї;
- скарги **спрямовані проти держави, яка ратифікувала** Конвенцію чи відповідний Протокол *(певні Протоколи ратифіковані лише деякими державами, тож, будь ласка, перевірте список ратифікацій на Інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants)*;
- скарги стосуються фактів, за які несе відповідальність певна державна структура (законодавчий або, виконавчий орган, суд тощо); Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб чи недержавних організацій;
- скарги стосуються **фактів чи подій, які мали місце після дати ратифікації** державою Конвенції чи відповідного Протоколу *(дати для кожної держави вказані у списку ратифікацій на Інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants)*;
- порушення основоположного права стосується **Вас особисто і безпосередньо** (Ви маєте «статус жертви»);
- Ви надали національній правовій системі можливість виправити порушення Ваших прав («вичерпання національних засобів правового захисту»); зазвичай це означає, що перед поданням скарги в Суд, **Ви повинні подати ті самі скарги в національні суди,** в тому числі у найвищу судову інстанцію. При цьому Ви повинні дотримуватися національних процесуальних вимог, в тому числі строків оскарження. Проте Ви не повинні використовувати засоби правового захисту, що є неефективними, або вдаватися до дискреційного чи виняткового провадження, що не є частиною звичайної процедури оскарження;
- Ви подали до Суду заповнену належним чином заяву **протягом шести місяців після дати винесення остаточного рішення** на національному рівні. Цей шестимісячний строк зазвичай визначається з дати, коли найвища судова чи адміністративна інстанція, що уповноважена вирішувати Вашу справу, прийняла у ній рішення, або коли Ви чи Ваш юридичний представник були повідомлені про це рішення. Якщо не

існує ефективних засобів правового захисту щодо Вашої скарги, шестимісячний строк відлічується від дати оскаржуваного акту, події чи рішення. Шестимісячний строк може бути перерваний тільки коли Ви надішлете до Суду повну заяву з додатками, яка відповідатиме вимогам статті 47 Регламенту Суду (див. текст наведений у Документації для заявників). Строк закінчується в останній день шостого місяця, навіть якщо цей день припадає на неділю або офіційний неробочий день. Таким чином, формуляр заяви з усією необхідною інформацією та документами повинен бути відправлений до Суду до або в останній день шестимісячного строку, отже Вам слід переконатися в тому, що Ви вчасно відправили Вашу заяву поштою;

- Ваші скарги основані на достовірних фактичних даних; **Ви повинні обґрунтувати свою заяву:** чітко описати обставини справи та додати на їх підтвердження документи, рішення, медичні довідки, показання свідків тощо;
- Ви можете показати, що предметом Вашої скарги є невиправдане втручання у Ваше фундаментальне право. Ви не можете просто скаржитися на те, що судове рішення було несправедливим чи неправильним; Суд не є апеляційною інстанцією по відношенню до національних судів та не може скасовувати чи міняти їхні рішення;
- Ваші скарги не були вже розглянуті Судом або іншим міжнародним органом.

Слід також зважати на те, що Суд отримує десятки тисяч заяв щороку. Він не має ресурсів для розгляду малозначущих чи повторних скарг, які подаються не по суті і якими не повинен займатися міжнародний наглядовий орган. Подібні скарги можуть бути визнані неприйнятними через зловживання правом на подання заяви, так само як і у випадках, коли заявник вдається до погроз або ненормативної лексики.

Заява так само може бути відхилена, якщо оскаржувані заявником обставини не завдали йому дійсної та суттєвої шкоди, не піднімають нові питання захисту прав людини, які потребують розгляду на міжнародному рівні, та були вже розглянуті національними судами.

Щоб отримати додаткову інформацію щодо цих критеріїв, Ви можете звернутися до юриста чи відвідати Інтернет-сайт Суду, де розміщена інформація про критерії прийнятності та відповіді на найбільш поширені запитання.

II. Як заповнити формуляр заяви

Вимоги до належним чином заповненої заяви викладені у статті 47 Регламенту Суду (можна знайти у пакеті документів для заявників); більш детальна інформація надається у Практичних рекомендаціях щодо порушення провадження, які додаються до Регламенту Суду і які можна знайти на Інтернет-сайті Суду (тільки офіційними мовами Суду): www.echr.coe.int/applicants). Нижче наведено практичні пояснення та вказівки: вам слід їх прочитати перш, ніж розпочинати заповнювати формуляр заяви. Це допоможе Вам не припуститися помилок, які б не дозволили визнати Вашу заяву належним чином заповненою.

- ПИШІТЬ РОЗБІРЛИВО. Бажано надавати друкований текст.
- ЗАПОВНІТЬ ВСІ ПОЛЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ВАШОЇ СИТУАЦІЇ. В іншому випадку Ваша заява вважатиметься неповною і не буде прийнята.
- Не використовуйте знаки чи скорочення: чітко поясніть вашу думку словами.
- ВИСЛОВЛЮЙТЕСЬ КОРОТКО.

Якщо це можливо, будь ласка, завантажте формуляр заяви з Інтернет-сайту Суду та заповніть його в електронному вигляді. Це прискорить розгляд Вашої заяви.

Мова

Офіційними мовами Суду є англійська і французька але, якщо це зручніше для Вас, Ви можете звернутися до Секретаріату офіційною мовою однієї з країн, які ратифікували Конвенцію. На початковому етапі провадження Ви також можете отримувати кореспонденцію з Суду цією ж мовою. Проте, зауважте, будь ласка, що на подальшій стадії розгляду, а саме якщо Суд вирішить просити Уряд надати письмові зауваження з приводу Ваших скарг, вся кореспонденція з Суду надсилатиметься англійською чи французькою мовою. Вас чи Вашого представника також попросять використовувати англійську чи французьку мову в подальшому листуванні.

Примітка стосовно заповнення пунктів формуляру заяви

Суд прийме до розгляду заяву тільки якщо всі пункти формуляру будуть належним чином заповнені і якщо Ви надасте всі необхідні документи, як цього вимагає стаття 47 Регламенту Суду. Будь ласка, майте це на увазі, коли заповнюватимете формуляр і додаватимете документи на підтвердження Вашої заяви. **Якщо Ви цього не зробите, Суд не стане розглядати Вашу справу, досьє не відкриватиметься, документи не зберігатимуться.**

Формуляр заяви – як заповнювати кожний розділ

Будь ласка, зауважте, що термінологія, яка використовується у формулярі заяви та нотатках, ґрунтується на Конвенції. Використання тільки чоловічого чи жіночого роду не має на меті виключити будь-яку особу.

Віконце для штрих-коду

Якщо в попередньому листуванні з Судом за Вашою скаргою Ви отримали наклейки зі штрих-кодом, Вам слід наклеїти одну з них у віконце у верхньому лівому куті на першій сторінці формуляру.

A. Заявник

A.1. Фізична особа

Ця частина стосується заявника, який є фізичною особою, на відміну від юридичних осіб, таких як підприємства чи організації (розділ A.2).

1-9. Якщо заявників декілька, слід надати інформацію про кожного з них на окремому аркуші та пронумерувати кожного з заявників. Дивіться також далі розділ «Групова заява чи одна заява з декількома заявниками»

6. Адреса: Заявник повинен вказати поштову адресу, яка не є адресою адвоката або представника. Це потрібно для того, щоб Суд мав можливість встановити з ним контакт, якщо це буде необхідно. Якщо заявник є бездомним або не має певного місця проживання, він може зазначити номер абонентської скриньки або вказати адресу друзів, надавши при цьому відповідні пояснення.

A.2. Організація

Цей розділ стосується заявників, які є юридичними особами – підприємств, неурядових організацій, об'єднань тощо. Якщо заповнюється цей розділ, необхідно також заповнити

розділ D.1.

10-16. Тут необхідно вказати повну офіційну назву організації-заявника та її контактні деталі. Якщо таких заявників декілька, Вам треба надати інформацію про кожного з них на окремому аркуші та пронумерувати кожного з заявників.

11. Ідентифікаційний номер: будь-ласка, вкажіть офіційний ідентифікаційний код або номер, присвоєний юридичній особі за офіційним реєстром, якщо такий існує.

12. Слід також зазначити, в залежності від випадку, дату реєстрації чи створення юридичної особи з метою полегшення їхньої ідентифікації.

Групові заяви чи одна заява з декількома заявниками

Якщо заявник чи представник подає скарги від імені двох або більшої кількості заявників і ці скарги ґрунтуються на різних фактах, для кожного з заявників треба повністю заповнити окремий формуляр заяви. До кожного такого формуляру слід додати документи, які стосуються саме цього заявника.

Якщо заявників більше десяти, представник повинен надати, крім формулярів заяв і документів, таблицю, яка б містила необхідні особисті дані щодо кожного заявника. Цю таблицю можна завантажити з Інтернет-сайту Суду: www.echr.coe.int/applicants. Якщо представник є юристом, він також повинен надати цю таблицю в електронному вигляді (на CD-ROM диску чи USB флеш-накопичувачі).

Якщо справа стосується великої групи заявників або заяв, Секретаріат може вимагати від заявників або їх представників надати текст заяв або копії документів в електронному чи іншому вигляді. З метою забезпечення більш ефективного та швидкого розгляду заяв, Секретаріат може пред'являти інші вимоги.

Невиконання вимог Секретаріату щодо форми чи способу подання групових заяв або заяв з великою кількістю заявників може призвести до того, що вони не будуть розглядатися Судом (див. статтю 47 §§ 5.1 та 5.2 Регламенту Суду).

B. Держава чи держави, проти яких подається заява

17. Поставте відмітку навпроти держави чи держав, проти яких подається заява.

Цей розділ стосується держав, які на Вашу думку є відповідальними за ті обставини, на які Ви скаржитеся. Будь ласка, майте на увазі, що подати заяву в Суд можна тільки проти держав, перелічених у списку, оскільки тільки вони приєдналися до запровадженої Конвенцією системи.

C. Представник(и) заявника – фізичної особи

В цьому розділі уповноважений заявником представник повинен поставити свій підпис у графі №35; заявник повинен поставити підпис у графі №33.

C.1. Представник – не юрист

18-25. Деякі заявники можуть вирішити не брати або можуть бути нездатними брати безпосередню участь у провадженні з причин, таких як стан здоров'я чи недієздатність. Вони можуть бути представлені особою, яка не має юридичної освіти. Наприклад, один з батьків може представляти дитину; опікун, родич або співмешканець може представляти заявника, якому складно взяти участь у розгляді з практичних причин або за станом здоров'я (наприклад, коли заявник госпіталізований або ув'язнений). В такому випадку представник повинен вказати у якій якості він представляє заявника або який є його зв'язок із заявником, а також надати

інформацію про себе та свої контактні дані. Якщо Ви заповнили розділ С.1., розділ С.2. також повинен бути заповнений у випадку, якщо Ви призначаєте юриста.

С.2. Юрист

26-32. Необхідно надати інформацію про юриста, який представляє заявника в Суді, разом з вичерпною контактною інформацією. На стадії подання заяви наявність юридичного представника не є обов'язковою. Якщо справа досягає стадії розгляду, на якій необхідно мати юридичного представника, заявникові про це повідомляють. На цій стадії розгляду, коли Суд приймає рішення про повідомлення відповідного Уряду про справу з метою надання письмових зауважень, заявник може мати право на отримання фінансової допомоги для оплати юридичних послуг. Така допомога надається заявникам, які не мають достатньо коштів на оплату послуг юридичного представника, за умови, що його участь необхідна для належного ведення справи. Інформація про це надсилається заявникам у відповідний момент.

С.3. Довіреність

В цьому розділі повинні стояти оригінали підписів.

33. Заявник повинен підписати довіреність тим самим надавши своєму представникові право представляти його інтереси в Суді. Підпис не потрібен якщо, наприклад, заявником є дитина, або якщо заявник є недієздатним та не може поставити свій підпис. Якщо представник, який не є юристом, призначає юридичного представника від імені заявника, котрий не може підписати довіреність, представник повинен підписати її від імені заявника.

34 та 36. Дата, яку слід тут поставити, це дата підписання заявником, який є фізичною особою та його представником.

35. Юрист або будь-яка особа, яку заявник уповноважив подати заяву в Суд, повинен поставити свій підпис у довіреності чим підтвердити свою згоду діяти від імені заявника. Якщо такий підпис буде відсутній, Секретаріат Суду може продовжити надсилати листи тільки заявнику, оскільки немає доказів того, що вказаний представник дійсно є залученим до справи.

Не надсилайте окрему довіреність – Суду необхідно отримати всю необхідну контактну та ідентифікаційну інформацію на самому формулярі заяви. Заявник та його представник повинні поставити свої підписи в розділі «довіреність» під час підготовки формуляру заяви: юрист не повинен надавати окрему довіреність якщо тільки для цього немає суттєвих причин. Суд прийме довіреність на окремому аркуші тільки у випадку, коли заявник вирішив поміняти адвоката або вирішив звернутися до адвоката вже після подання заяви до Суду. В такому випадку заявникам слід заповнити окремий формуляр довіреності, в якому є вся необхідна інформація і який можна завантажити з Інтернет-сайту Суду. Якщо Суд отримає довіреність на окремому аркуші і при цьому не будуть надані переконливі пояснення – чому не можна було зробити інакше, заяву не буде прийнято до розгляду як таку, що не відповідає вимогам статті 47 Регламенту Суду.

Електронне спілкування між представником та Судом

eComms - це послуга, створена Судом для електронного зв'язку з представником заявника. **Послуга активується лише за умови та не раніше повідомлення Уряду про заяву.**

37. Надана Вами електронна адреса буде використовуватись для створення облікового запису eComms. Бажано, щоб представники, які працюють в одній юридичній фірмі, надавали загальну адресу електронної пошти, щоб цим обліковим записом могли користуватися декілька співробітників у межах фірми.

Ви повинні повідомляти Суд про будь-які зміни адреси електронної пошти свого облікового

запису eComms.

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, ознайомтесь з правилами та умовами, доступними на веб-сайті eComms (https://ecomms.echr.coe.int), а також з Практичним керівництвом щодо подання заявниками матеріалів в електронній формі (www.echr.coe.int/practicedirections) (ці документи доступні лише англійською та французькою мовами).

D. Представник(и) заявника – юридичної особи

D.1. Представник організації

38-45. Заявника – організацію повинна представляти особа, яка уповноважена діяти від її імені і якій, коли це буде необхідно, Суд буде направляти кореспонденцію. Такою особою може бути, наприклад, співробітник компанії, її голова або директор. Така особа повинна надати документальне підтвердження того, що її уповноважили подати заяву від імені організації. Наприклад, це може бути, в залежності від особливостей практики тієї чи іншої країни, копія виписки з реєстру компанії, або з реєстру торгової палати, або ж нотаріально завіреного протоколу засідання правління. Якщо документального підтвердження немає, необхідно надати відповідні пояснення.

В цьому розділі необхідно надати прізвище, ім'я та по батькові та повну контактну інформацію особи, яка має статутні або юридичні повноваження діяти від імені організації.

Якщо представник організації є також юристом, який діє від імені організації, це слід чітко зазначити через заповнення як цього розділу, так і розділу D.2.

D.2. Юрист

46-52. Необхідно надати інформацію про юриста, який представляє заявника - організацію в Суді, разом з вичерпною контактною інформацією. На стадії подання заяви наявність юридичного представника не є обов'язковою. Якщо справа досягає стадії розгляду, на якій необхідно мати юридичного представника, заявникові про це повідомляють.

Юрист, відомості про якого внесені в цьому розділі, повинен поставити свій підпис у графі №55; представник організації повинен поставити свій підпис у графі №53.

D.3. Довіреність

В цьому розділі повинні бути оригінали підписів.

53. Тут представник заявника - організації повинен поставити свій підпис, чим уповноважити юриста діяти від імені організації.

54 та 56. Дата, яку слід тут поставити, це дата підписання представником заявника – організації та юристом.

55. Юрист або будь-яка особа, яку заявник - організація уповноважив подати заяву в Суд, повинен поставити свій підпис у довіреності чим підтвердити свою згоду діяти від імені заявника. Якщо такий підпис буде відсутній, Секретаріат Суду може продовжити надсилати листи тільки представнику заявника - організації, оскільки немає доказів того, що вказаний юрист дійсно є залученим до справи.

Не надсилайте окрему довіреність – Суду необхідно отримати всю необхідну контактну та ідентифікаційну інформацію на самому формулярі заяви. Представник заявника - організації та його юрист повинні поставити свої підписи в розділі «довіреність» під час підготовки формуляру заяви: юрист не повинен надавати окрему довіреність якщо тільки для цього немає

суттєвих причин. Суд прийме довіреність на окремому аркуші тільки у випадку, коли заявник вирішив поміняти адвоката або вирішив звернутися до адвоката вже після подання заяви до Суду. В такому випадку заявникам слід заповнити окремий формуляр довіреності, в якому є вся необхідна інформація і який можна завантажити з Інтернет-сайту Суду. Якщо Суд отримає довіреність на окремому аркуші і при цьому не будуть надані переконливі пояснення – чому не можна було зробити інакше, заяву не буде прийнято до розгляду як таку, що не відповідає вимогам статті 47 Регламенту Суду.

Електронне спілкування між представником та Судом

eComms - це послуга, створена Судом для електронного зв'язку з представником заявника – юридичної особи. **Послуга активується лише за умови та не раніше повідомлення Уряду про заяву.**

57. Надана Вами електронна адреса буде використовуватись для створення облікового запису eComms. Бажано, щоб представники, які працюють в одній юридичній фірмі, надавали загальну адресу електронної пошти, щоб цим обліковим записом могли користуватися декілька співробітників у межах фірми.

Ви повинні повідомляти Суд про будь-які зміни адреси електронної пошти свого облікового запису eComms.

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, ознайомтесь з правилами та умовами, доступними на веб-сайті eComms (https://ecomms.echr.coe.int), а також з Практичним керівництвом щодо подання заявниками матеріалів в електронній формі (www.echr.coe.int/practicedirections) (ці документи доступні лише англійською та французькою мовами).

E, F та G: Предмет заяви

58-65. Висловлюйтеся коротко. Викладіть основну інформацію стосовно Вашої справи: ключові факти та рішення і яким чином були порушені Ваші права, не вказуючи обставини, що не мають безпосереднього відношення до Ваших скарг, та другорядні питання. Уникайте довгих цитат: Ви завжди можете зробити посилання на копію документа, яку Ви надсилаєте разом з формуляром. Обставини справи та Ваші скарги повинні бути викладені у відповідних розділах формуляру для того, щоб Суд міг визначити характер та обсяг Вашої заяви, не звертаючись до будь-яких інших матеріалів. Ця інформація стосовно Вашої справи є вкрай необхідною для належного та швидкого попереднього розгляду Вашої заяви; її необхідно надати на сторінках формуляру заяви, а не в додатках до формуляру. Це повинно бути зрозуміле та коротке викладення обставин справи, скарг, та відповідності критеріям прийнятності, яке легко читати. Отож, уникайте спроб «втиснути» кожну подробицю в відповідний розділ. Не можна також залишати ці сторінки незаповненими з посиланням на «додаток на окремих аркушах». Невиконання вимоги стосовно внесення усієї необхідної інформації на обмеженій кількості сторінок формуляру заяви призведе до того, що Суд не буде розглядати таку заяву.

Додаткову інформацію або пояснення, якщо це буде необхідно, можна надати у додатку до формуляру заяви (в окремому документі). Об'єм такої інформації не повинен перевищувати 20 сторінок (копії рішень та інших супровідних документів в цей ліміт не входять). Проте це не означає, що Ви можете розпочати писати на бланку формуляру заяви і продовжувати писати на додаткових аркушах до моменту, коли загальна їх кількість досягне 20. Вищеозначені 20 сторінок тексту можна надати у додатку до короткого описання фактів, скарг та обґрунтування відповідності критеріям прийнятності, які повинні міститися у відповідних секціях формуляру заяви. В такому додатку не можна викладати нові скарги, цей додаток можна використовувати

тільки для подальшого розвитку скарг, які вже були висунуті у формулярі заяви.

Будь ласка, зауважте, що якщо Суд пропонує Уряду держави-відповідача надати свої зауваження, заявникові надається можливість навести докладні аргументи у відповідь.

Всі матеріали **повинні бути повністю розбірливими** та, якщо на доповнення до короткого описання фактів, скарг та обґрунтування відповідності критеріям прийнятності на формулярі заяви надаються додаткові матеріали, вони повинні:

- якщо вони надруковані, розмір шрифту у основному тексті повинен бути не менше 12 пунктів, а в примітках – не менше 10 пунктів;
- якщо це додатки, вони повинні бути в форматі А4 з полем шириною не менше 3,5 см;
- сторінки необхідно послідовно пронумерувати;
- текст повинен бути розділений на пронумеровані абзаци.

За загальним правилом, будь-яка інформація, що міститься у формулярі заяви та в супровідних документах, які надаються Секретаріату, зокрема інформація про заявника чи інших осіб, буде **доступною громадськості.** Крім того, ця інформація може бути опублікована в базі даних Суду (HUDOC) в Інтернеті, якщо Суд включить її до викладення фактів в момент повідомлення Уряду-відповідача про справу, до рішення щодо прийнятності справи чи про її вилучення зі списку справ, або ж до рішення щодо суті справи. Зважаючи на це, Вам слід надати лише ті дані про Ваше приватне життя чи приватне життя третіх осіб, які необхідні для розуміння суті справи.

Крім того, якщо Ви не бажаєте оприлюднення даних про Вашу особу, Вам потрібно зробити відповідну заяву і викласти підстави для такого відступу від загального правила про вільний доступ до інформації в процесі судового розгляду. Суд може дозволити **анонімність** лише у виняткових та обґрунтованих випадках.

E. Описання фактів

58-60. Висловлюйтесь ясно і коротко. Вкажіть точні дати.

Викладайте інформацію в хронологічному порядку. Опишіть події в послідовності, в якій вони відбулися.

Якщо Ваші скарги стосуються різних питань (наприклад, різних судових проваджень), будь ласка, опишіть факти по кожному епізоду окремо.

На підтримку Вашої справи Ви повинні надати документи, зокрема копії відповідних рішень чи документальні підтвердження будь-яких дій, на які Ви скаржитеся: наприклад, повідомлення про виселення чи рішення про депортацію. Вам слід також надати документальне підтвердження Ваших скарг, наприклад, медичні довідки, показання свідків, стенограми, документи, які підтверджують право власності, чи довідки про період перебування під вартою. Якщо Ви не можете отримати копії певних документів, Вам слід пояснити, чому це неможливо.

F. Заява про порушення Конвенції та/або Протоколів до неї і Ваші доводи

61-62. На підтримку кожної скарги потрібно вказати статтю Конвенції чи Протоколу, на порушення якої Ви скаржитеся, і коротко пояснити, як вона була порушена.

Поясніть якомога точніше, на що саме Ви скаржитеся в рамках Конвенції. Вкажіть, на які положення Конвенції Ви посилаєтеся та поясніть, яким чином описані Вами факти порушують ці положення. Такі пояснення слід дати для кожної індивідуальної скарги.

Зразок:

Стаття 6 § 1: цивільне провадження за моїм позовом про компенсацію шкоди було

необґрунтовано довгим, оскільки воно тривало понад десяти років: з 10 січня 2002 р. по 25 квітня 2012 р.

G. Відповідність критеріям прийнятності, викладеним у статті 35 § 1 Конвенції (інформація про вичерпання національних засобів правового захисту та дотримання шестимісячного строку)

63. В цьому розділі Вам потрібно показати, що Ви дали державі можливість виправити ситуацію, перш ніж звернутися до міжнародної юридичної установи, якою є Суд. Це означає, що Вам треба пояснити, що Ви використали доступні ефективні засоби правового захисту у відповідній країні.

Для кожної скарги в рамках Конвенції чи Протоколів, будь ласка, вкажіть наступне:

- точну дату остаточного рішення, назву суду та тип рішення;
- дати рішень, прийнятих судами попередніх інстанцій, які передували остаточному рішенню;
- номер справи у національному провадженні.

Не забудьте додати копії всіх рішень, прийнятих судами чи іншими уповноваженими органами, починаючи з першої і до останньої інстанції; Вам необхідно також надати копії Ваших позовів чи скарг, в тому числі апеляційних, поданих в суди, щоб показати, що Ви порушували питання, що складають суть Ваших скарг за Конвенцією, на кожному рівні юрисдикції.

Вам треба також показати, що кожна з Ваших скарг була подана до Європейського Суду протягом шести місяців з моменту прийняття остаточного рішення в процесі вичерпання національних засобів захисту щодо цієї скарги. Тому вирішальне значення має визначення дати остаточного рішення. На доказ цього Ви повинні надати копію остаточного рішення, в якому така дата зазначена. Якщо ж Ви не отримали копію остаточного рішення в день коли воно було винесене чи проголошене, на підтвердження дати сповіщення Вас про таке рішення, Ви повинні надати, наприклад, документ з датою отримання або копію рекомендованого листа чи конверта. Якщо належних засобів правового захисту не існує, Вам необхідно показати, що Ви подали скаргу протягом шести місяців від дати акту, заходу чи рішення, на яке Ви скаржитеся, і надати документальне підтвердження дати такого акту, заходу чи рішення.

64-65. В цьому розділі Вам треба вказати, чи існує доступний засіб правового захисту, який Ви не використали. Якщо так, поясніть, чому Ви до нього не звернулися.

Більш детальну корисну інформацію щодо вичерпання засобів національного правового захисту і дотримання шестимісячного строку можна знайти в «Практичному посібнику щодо прийнятності заяв»: www.echr.coe.int/applicants.

H. Інформація про розгляд скарг в інших міжнародних установах (якщо такі скарги подавалися)

66-67. Вам треба вказати, чи подавали Ви заяву з цими ж скаргами до інших міжнародних інстанцій для розслідування чи врегулювання, наприклад, в органи ООН, такі як Міжнародна організація праці чи Комітет з прав людини, або до міжнародної арбітражної установи. Якщо так, Вам слід зазначити подробиці, включаючи назву органу, до якого подавалися скарги, дати і докладну інформацію щодо проваджень, які велися, та рішень, які були прийняті. Будь ласка, додайте копії відповідних рішень та інших документів.

68-69. Якщо раніше Ви вже подавали заяву до Суду: Вам треба також зазначити, чи Ви як заявник маєте або мали раніше інші заяви в Суді і, якщо так, вказати їх номери. Ця інформація має величезне значення, оскільки вона дозволяє Суду знайти саме ту з Ваших заяв, якої

стосується Ваша кореспонденція, долучити її саме до цієї справи і належним чином опрацювати всі заяви, відкриті на Ваше ім'я.

I. Список супровідних документів

70. Ви повинні додати пронумерований і складений в хронологічному порядку список всіх рішень та ухвал, згаданих в розділах E, F, G та H формуляру, а також інших документів, які Ви бажаєте надати на розгляд Суду як докази на підтримку Ваших заяв про порушення Конвенції (стенограми, показання свідків, медичні довідки, тощо). Будь ласка, вкажіть у списку документів номери сторінок, на яких можна знайти кожен з документів з тим, щоб Суд мав можливість легко їх знайти. Якщо місця у відповідному розділі формуляру заяви не вистачить, Ви можете продовжити перелік на окремому аркуші. Ви повинні надати повні і розбірливі *копії* всіх документів, на які ви посилаєтеся у цьому списку.

Суд не повертає документи. Тому Вам слід надсилати тільки копії, а не оригінали.

Ви ПОВИННІ:

- впорядкувати всі документи по датах і провадженнях;
- послідовно пронумерувати сторінки;
- НЕ скріпляти, НЕ зшивати і НЕ склеювати документи.

УВАГА: Зробити вчасно все необхідне, щоб одержати інформацію і документи, потрібні для подання повної заяви, є обов'язком заявника. Якщо Ви не надасте один чи декілька необхідних документів і не вкажете поважної причини, через яку Ви не змогли це зробити, Ваша заява вважатиметься неповною і не буде розглянута Судом.

> Будь ласка, зауважте, що з причин безпеки, заяви, які містять в собі підозрілі об'єкти, будуть знищені.

Декларація і підпис

В цьому розділі повинні стояти оригінали підписів.

72-73. Кожен з заявників або уповноважений представник повинен підписати декларацію. Інші особи не можуть робити це замість них.

Призначення особи, з якою ведеться листування

74. Секретаріат Суду листується тільки з одним заявником чи з одним представником. Якщо заявників декілька і вони не призначили представника, один з них повинен бути вказаний як особа, з якою листуватиметься Секретаріат Суду. Якщо заявник представлений, Секретаріат Суду листуватиметься лише з одним представником. Тобто, якщо, наприклад, заявник має більш ніж одного юридичного представника, він повинен визначити який з юридичних представників листуватиметься з Судом.

III. Інформація про подання заяви та її підготовка до розгляду

A. Як подати заяву

Заяви до Суду надсилаються тільки поштою (не по телефону). Це означає, що формуляр заяви в паперовій версії з оригіналом підписів заявника чи заявників та/або їх уповноваженого представника (представників) необхідно надіслати поштою. Заява, надіслана факсом, не

вважається повною, оскільки Суд потребує заяву з оригіналом підпису. **Вам не потрібно приїжджати в Страсбург особисто і представляти Вашу справу усно.**

Формуляр заяви можна завантажити на Інтернет-сайті Суду: www.echr.coe.int/applicants.

Адреса, на яку треба відіслати формуляр заяви:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE

B. Підготовка справи до розгляду

Суд відкриє досьє за Вашою заявою, до якого долучатимуться надіслані Вами листи і документи. Це буде зроблено тільки якщо Ви надішлете належним чином заповнений формуляр і супровідні документи.

Після отримання формуляру заяви Секретаріат Суду перевірить, чи містить він всю необхідну інформацію та документи. Якщо заява неповна, Вам буде надісланий лист, в якому буде зазначено, що вимоги статті 47 Регламенту Суду не було дотримано, що досьє не було відкрито, а надані документи не зберігатимуться. У такому випадку у Вас є можливість подати нову заяву, тобто надіслати належним чином заповнений формуляр заяви та копії всіх необхідних документів і рішень, навіть якщо Ви їх вже надсилали. Неповні заяви не прийматимуться.

Секретаріат Суду не надає інформації щодо законодавства держави, проти якої Ви подаєте заяву, юридичних порад стосовно заяви чи тлумачення національного законодавства.

Перш ніж відправити свою заяву, залиште собі її повну копію. Таким чином, якщо Секретаріат Суду поінформує Вас про те, що заява є неповною, Ви будете мати можливість швидше і без труднощів подати нову заяву. Якщо перша заява, яка є неповною, не була прийнята, у заявника може не залишитися досить часу, щоб подати нову заяву до завершення шестимісячного строку. Тому Вам слід подбати про те, щоб повна заява і супровідні документи надійшли вчасно.

Якщо наданий Вами формуляр був заповнений належним чином, Ви можете отримати відповідь від Секретаріату, в якій буде вказано, що **за Вашою заявою було відкрито досьє, номер якого треба зазначати в усій подальшій кореспонденції.** Вам також надішлють набір наклейок зі штрих-кодом, які треба буде наклеювати на листи, які Ви надсилатимете в Суд.

Секретаріат Суду може також звернутися до Вас із проханням надати додаткову інформацію чи пояснення. Вам бажано без затримки надавати відповіді на запити Секретаріату, оскільки неповні нові досьє, які не можуть бути розглянуті, знищуються через шість місяців, якщо відповідь від заявника не надходить. Крім того, просимо зауважити, що, коли справу призначено до розгляду в Суді і заявник не відповідає на лист Секретаріату із запитом про інформацію чи документи, Суд може дійти висновку, що заявник не зацікавлений у подальшому розгляді справи. Внаслідок цього справа може не розглядатися Судом або бути визнана неприйнятною чи вилучена з реєстру справ, які перебувають на розгляді Суду.

C. Безкоштовний розгляд справ

Розгляд Вашої справи – **безкоштовний.** Вас своєчасно повідомлять про будь-яке рішення, винесене Судом у Вашій справі.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

UKR - 2021/

Довіреність

Увага: цю довіреність слід використовувати тільки у випадках, якщо заявник не мав представника на момент заповнення формуляру заяви або якщо заявник бажає змінити представника, якого він вказав при заповненні формуляру заяви, вже надісланого до Суду. Якщо заявник має представника на час подання заяви, слід заповнити розділ C або D у формулярі заяви.

Наклейка зі штрих-кодом

Якщо Суд вже надіслав Вам набір наклейок зі штрих-кодом, будь ласка, наклейте одну з них тут.

№ справи

Якщо Суд вже повідомив Вас про номер, який надано Вашій справі за цими скаргами, будь ласка, вкажіть його тут.

1. Заявник

1.1. Фізична особа

Цей розділ стосується лише заявників, які є фізичними особами. Якщо заявник є юридичною особою, йому треба перейти до розділу 1.2.

1. Прізвище

2. Ім'я та по-батькові

3. Дата народження

Д Д М М Р Р Р Р — наприклад, 31/12/1960

4. Місце народження

5. Громадянство

6. Адреса

7. Телефон (включно з міжнародним кодом)

8. Електронна пошта (якщо є)

9. Стать ◯ чоловіча ◯ жіноча

1.2. Юридична особа

Цей розділ треба заповнити тільки у тих випадках, коли заявником є підприємство, неурядова організація чи інша юридична особа. У цьому випадку також заповніть, будь ласка, розділ 3.1.

10. Назва

11. Ідентифікаційний номер (за наявності)

12. Дата реєстрації чи створення (якщо є)

Д Д М М Р Р Р Р — наприклад, 27/09/2012

13. Вид діяльності

14. Юридична адреса

15. Телефон (включно з міжнародним кодом)

16. Електронна пошта

2. Представник(и) заявника – фізичної особи

Якщо заявника-фізичну особу представляє особа, яка не є юристом (наприклад, родич, друг або опікун), ця особа повинна заповнити розділ 2.1; якщо заявника-фізичну особу представляє юрист, цей юрист повинен заповнити розділ 2.2. В обох випадках необхідно заповнити розділ 2.3.

2.1. Представник, який не є юристом

17. В якій якості Ви представляєте заявника

18. Прізвище

19. Ім'я та по-батькові

20. Громадянство

21. Адреса

22. Телефон (включно з міжнародним кодом)

23. Факс

24. Електронна пошта

2.2. Юрист

25. Прізвище

26. Ім'я та по-батькові

27. Громадянство

28. Адреса

29. Телефон (включно з міжнародним кодом)

30. Факс

31. Електронна пошта

2.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого представника діяти від його імені. Для цього заявник ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником представник повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній вище особі представляти мої інтереси у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

32. Підпис заявника

33. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Я погоджуюсь представляти заявника у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

34. Підпис представника

35. Дата

наприклад, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Електронне спілкування між представником та Судом

36. Електронна пошта для облікового запису eComms (якщо представник вже використовує eComms, будь-ласка, надайте електронну адресу існуючого облікового запису eComms)

Заповнюючи це поле, Ви погоджуєтеся використовувати систему eComms.

3. Представник(и) заявника-юридичної особи

Якщо заявником є організація, вона повинна бути представленою в Суді особою, яку уповноважили діяти від імені і в інтересах цієї організації (наприклад, належним чином уповноважений директор або співробітник). Інформацію про уповноважену особу необхідно навести у розділі 3.1.
Якщо уповноважена особа доручає юристу діяти від імені організації АБО якщо уповноважена особа є також юристом, який діє від імені організації, необхідно також заповнити розділи 3.2 та 3.3.

3.1. Представник організації

37. В якій якості Ви представляєте заявника (родинний зв'язок,

38. Прізвище

39. Ім'я та по-батькові

40. Громадянство

41. Адреса

42. Телефон (включно з міжнародним кодом)

43. Факс

44. Електронна пошта

3.2. Юрист

45. Прізвище

46. Ім'я та по-батькові

47. Громадянство

48. Адреса

49. Телефон (включно з міжнародним кодом)

50. Факс

51. Електронна пошта

3.3. Довіреність

Заявник повинен уповноважити будь-якого юриста діяти від його імені. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче першій графі. Уповноважений заявником юрист повинен підтвердити свою згоду на представництво заявника. Для цього він ставить свій підпис у наведеній нижче другій графі.

Я доручаю зазначеній в розділі 3.2 особі представляти інтереси організації у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

52. Підпис представника організації

53. Дата

например, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Я погоджуюсь представляти організацію у провадженні перед Європейським судом з прав людини в рамках заяви, поданої відповідно до статті 34 Конвенції.

54. Підпис юриста

55. Дата

например, 27/09/2015

Д Д М М Р Р Р Р

Електронне спілкування між представником та Судом

56. Електронна пошта для облікового запису eComms (якщо представник вже використовує eComms, будь-ласка, надайте електронну адресу існуючого облікового запису eComms)

Заповнюючи це поле, Ви погоджуєтеся використовувати систему eComms.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Головатий С.П. Про людські права: курс лекцій. Київ: Дух і Літера, 2016, 760 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL zakon.rada.gov.ua/go/995_004.

3. Макбрайд Дж. Принципи, що визначають тлумачення та застосування Європейської конвенції з прав людини. Центр суддівських студій. Міжнародний фонд. URL: http://www.judges.org.ua/article/seminar21-1.htm

4. Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права: матеріали круглого столу (м. Дніпро, 24 листоп. 2017 р.); уклад.: д-р юрид. наук, доц. А.М. Кучук; канд. юрид. наук, доц. О.О. Орлова. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 100 с.

5. Сайт Європейського суду з прав людини https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c

6. Рішення Європейського суду з прав людини https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}

7. Бібліотека Європейського суду з прав людини https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=library/collections&c=

8. Frédéric Edel. Case law of the European Court of Human Rights relating to discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity. Research Fellow, National School of Administration. Teaching Fellow in public law, University of Strasbourg, 2015.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А
Абсолютні права 24

В
Види тлумачення Конвенції ЄСПЛ 68

Д
Держава-відповідач 36
Дружнє врегулювання 50

Е
Еволюційне (динамічне) тлумачення 69
Екстериторіальна дія норм ЄКПЛ 24

Є
Європейський суд з прав людини 36
Європейська конвенція з прав людини 24

К
Конвенційне тлумачення 69
Консультативний висновок 88
Критерій особи 50
Критерії прийнятності 50
Критерій суті звернення 50

Л
Людські права 36

О
Окрема думка судді ЄСПЛ 87

П

Переконливий (авторитетний) прецедент 87
Право на звернення до ЄСПЛ 50
Принцип «nullum crimen sine lege» 69
Принцип пропорційності 24
Принципи тлумачення Конвенції ЄСПЛ 67

Р

Рішення ЄСПЛ 87

С

Способи (методи) тлумачення Конвенції ЄСПЛ 69
Справедлива сатисфакція 36
Справедливий баланс 24

Т

Тлумачення Конвенції ЄСПЛ 67

Ф

Форми діяльності ЄСПЛ 36

Навчальне видання

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ. ЧАСТИНА 1.

Навчально-методичний посібник

Кучук Андрій Миколайович
Орлова Олена Олександрівна
Мінченкол Ольга Василівна

Редактор, оригінал-макет – *А.В. Самотуга*

Підписано до друку 23.12.2021. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний
Умовн. друк. арк. 4,88. Обл. вид. арк. 1,27. Зам. № 1983.
Наклад 100 прим.

Видавець «ФОП Середняк Т.К.», 49000, Дніпро, 18, а/с 1212
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4379 від 02.08.2012.
Ідентифікатор видавця в системі ISBN 8010
49000, Дніпро, 18, а/с 1212
тел. (096)-308-00-38, (056)-798-04-00
E-mail: 7980400@gmail.com

Віддруковано на базі поліграфічно-видавничого центру «Арбуз»
49000, Дніпро, 18, а/с 1212
тел. (066)-55-312-55, (056)-798-22-47
E-mail: arbuz.in.ua@gmail.com
www.arbuz.in.ua